

dendrogeomorfologie a přírodní hazardy

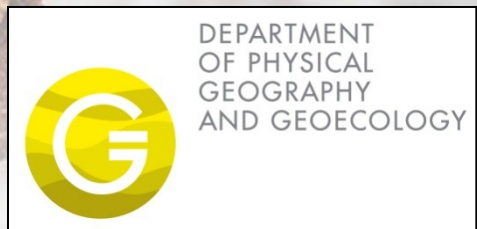
principy a příspěvní k současnému stavu poznání

Karel Šilhán

Katedra fyzické geografie a geoekologie,
Přírodovědecká fakulta, Ostravská univerzita

karel.silhan@osu.cz

- Mgr. (2006) Fyzická geografie a geoekologie, OU
- RNDr. (2007) Fyzická geografie a geoekologie, OU
- Ph.D. (2009) Environmentální geografie, OU
- 2014 – obhájena habilitační práce, UK Bratislava

- Od 2007 – odborný asistent na KFGG, OU

- Vedoucí laboratoře dendrogeomorfologie (dendroman.cz)

- Zaměření: geomorfologie, dendrogeomorfologie

- Počet impaktovaných článků: 23
- H-index: 6

Katedra fyzické geografie a geoekologie

Přírodovědecká fakulta

Ostravská univerzita

KATEDRA
FYZICKÉ
GEOGRAFIE
A GEOEKOLOGIE

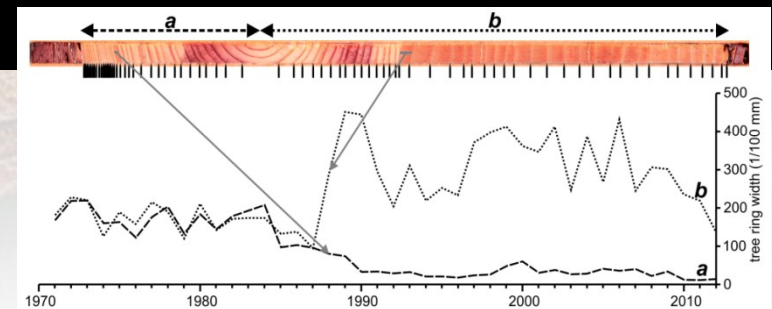
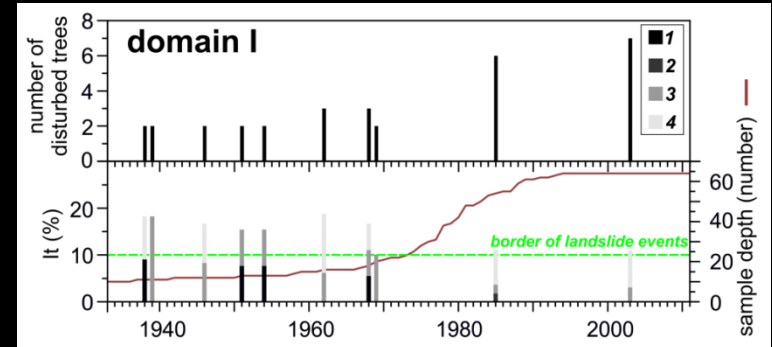
- **Vedoucí:** doc. RNDr. Jan Hradecký, Ph.D.
- **Oddělení:**
  - Fyzická geografie a geoekologie
  - Kartografie a geoinformatika
- **Laboratoře:**
  - Dendrogeomorfologie, sedimentologie a granulometrie, geofyziky a vrtných prací, kartografie a DPZ
- **Výzkum:**
  - V současnosti řešení tří projektů GAČR
- **Směry výzkumu:**
  - Svahové deformace
  - Kvartérní vývoj krajiny
  - Hydrologické modelování
  - Fluviálně-geomorfologické aplikace
  - Aplikace a vývoj dendrogeomorfologických metod

dendrogeomorfologie

- Základní myšlenka:

- Analýza geomorfologických (svahových) procesů prostřednictvím dendrochronologických metod

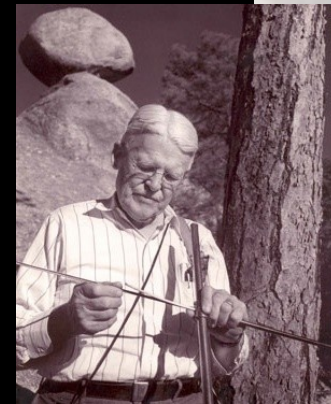
- Moderní dendrogeomorfologie však řeší mnohem více než pouhé datování procesů

vývoj dendrogeomorfologie

- Odvětví dendrochronologie (později dendroekologie)
- Zakladatel dendrochronologie: A. E. Douglass (1867-1962) – astronom
  - Datování starých vzorků dřeva
  - Využití letokruhů jako záznamu o klimatických vlivech na prostředí
- J. Alestalo (1971): zakladatel dendrogeomorfologie
  - Dendrochronological interpretation of geomorphic processes

- D. Butler
- J. F. Shroder
- F. H. Schweingruber
- M. Stoffel

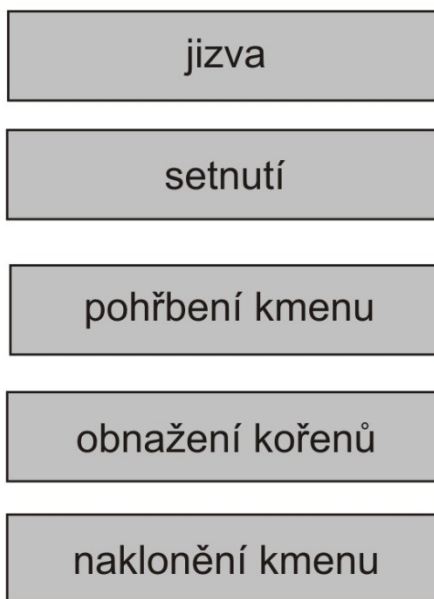
Základní princip dendrogeomorfologie

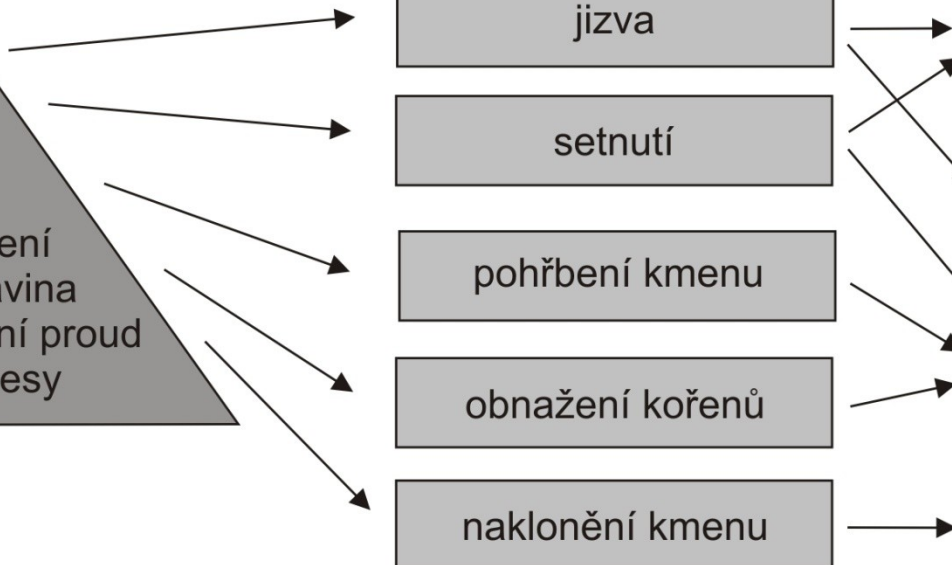
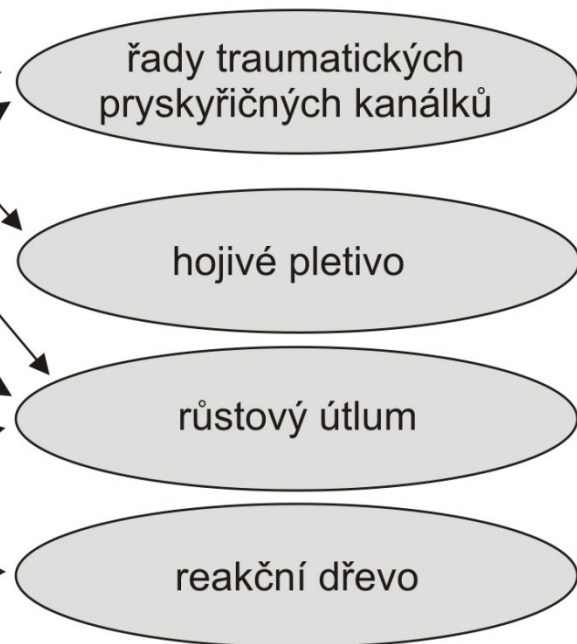
PROCES

UDÁLOST

ODEZVA

Poškození kmenu nebo kořenů

• Přímé projevy

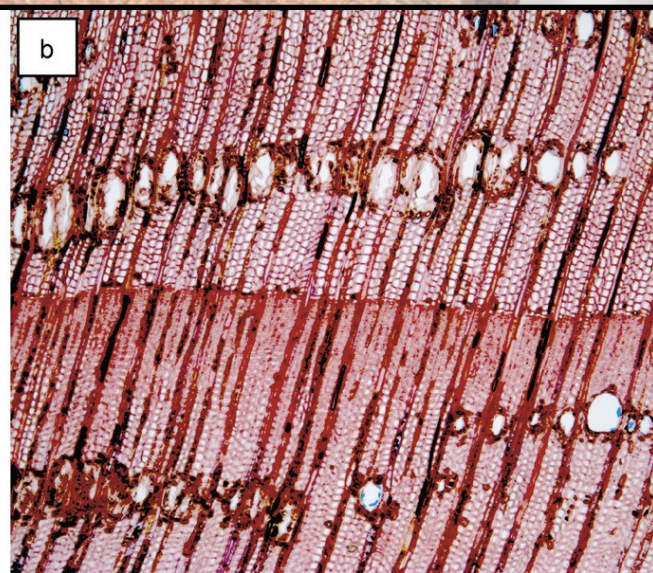
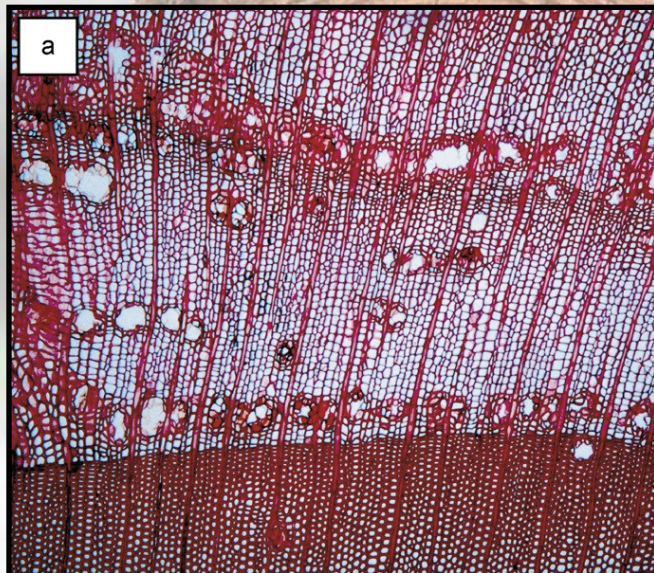
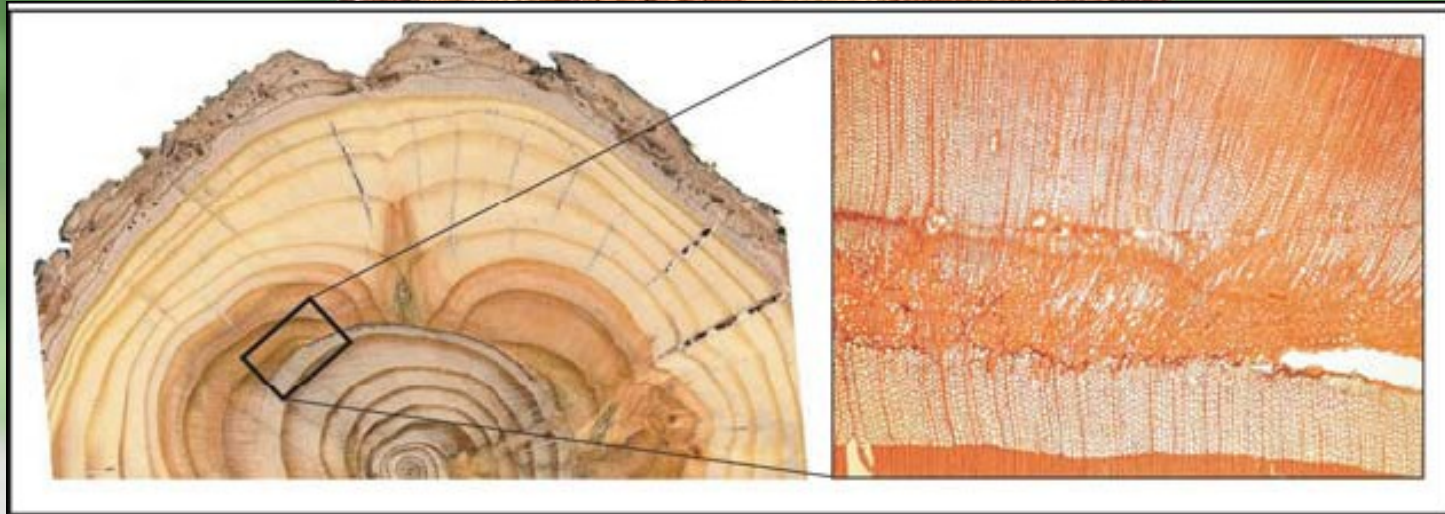
- Tvorba chaotického, hojivého, parenchymatického pletiva (kalus) na okrajích jizvy
- Tvorba traumatických pryskyřičných kanálků u jehličnanů (do 3 týdnů) TRD

Poškození kmenu nebo kořenů

Kalus a traumatické pryskyřičné kanálky

- využití pro přesné intrasezonální datování

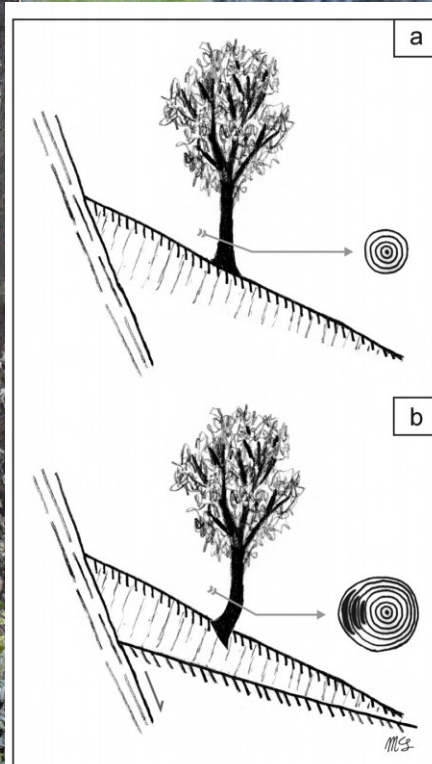
ohnutí kmenu příčiny

blokovobahenní proud

skalní řícení

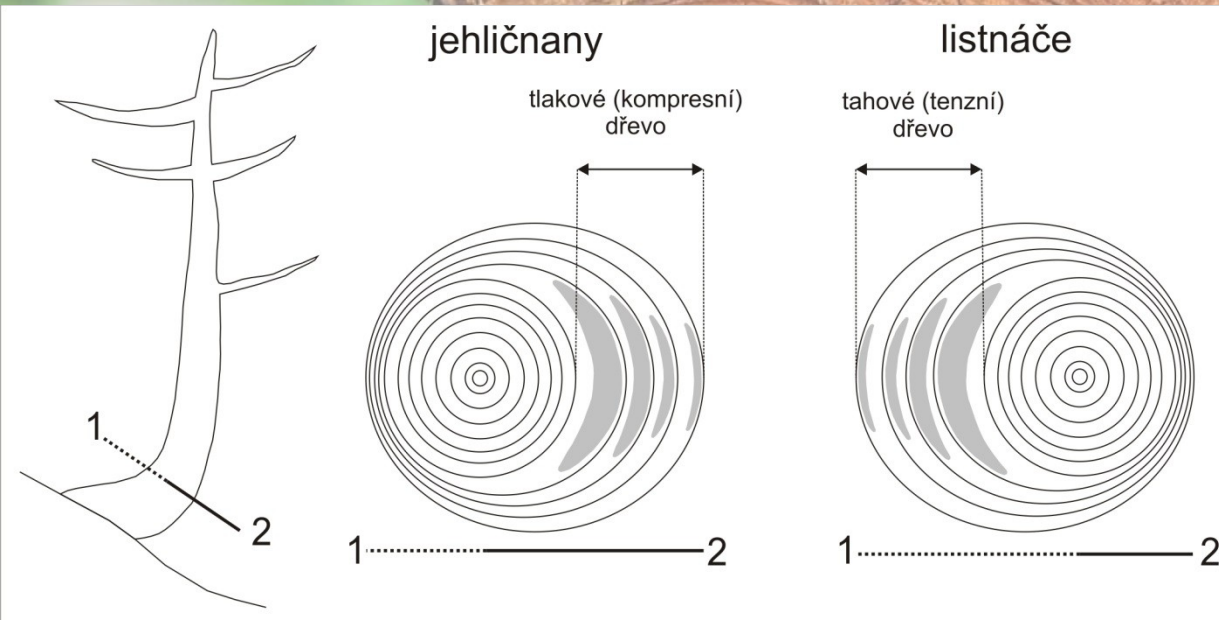
sesuv

ohnutí kmenu

projevy – reakční dřevo

- Okamžitá snaha stromu o kompenzaci své polohy asymetrickým přírůstem
- Nadměrný přírůst na jedné straně kmenu kompenzován růstovým útlumem na opačné straně
- Rozdílné přírůsty u jehličnanů a listnáčů

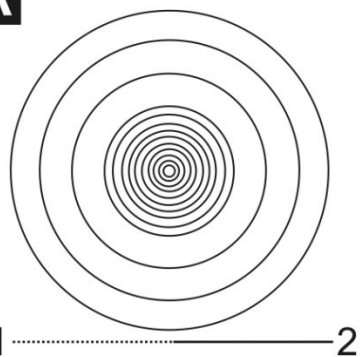

pohřbení kmenu

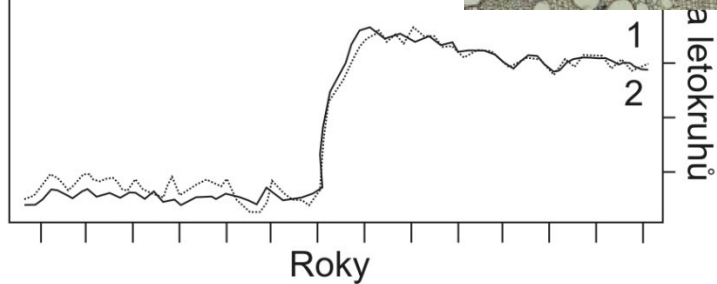
Projevy – růstové
anomálie
(akcelerace/redukce)

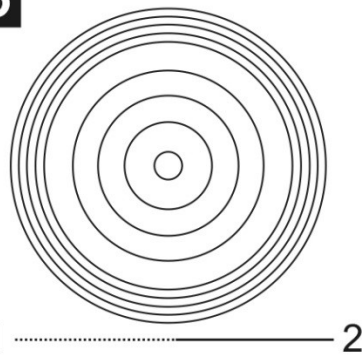
A

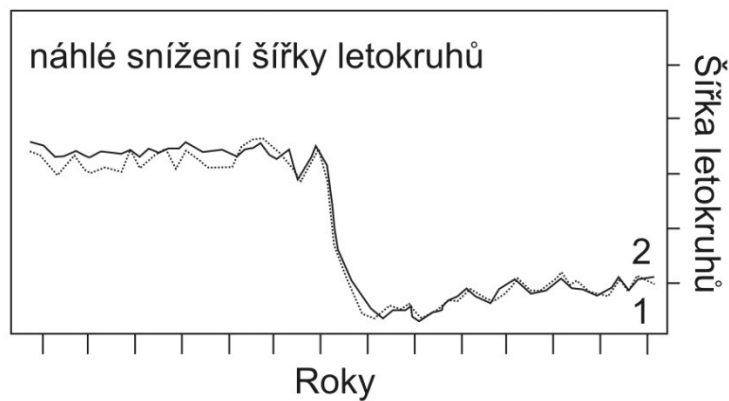
náhlé zvýšení šířky letokruhů

B

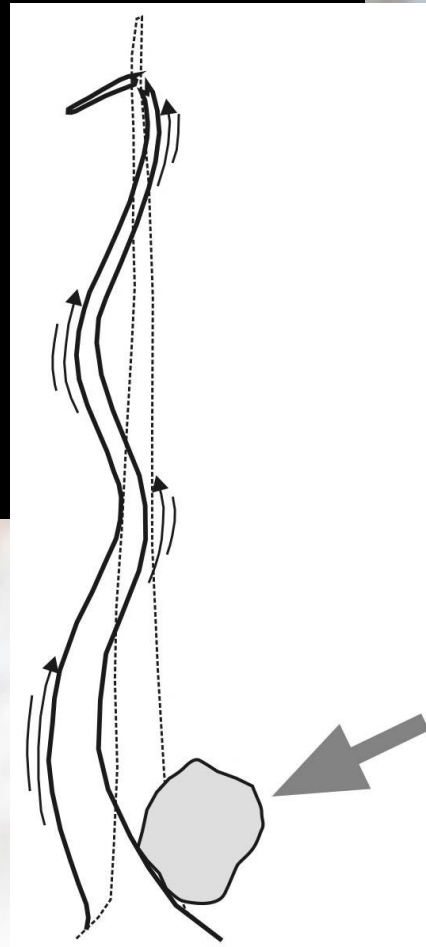
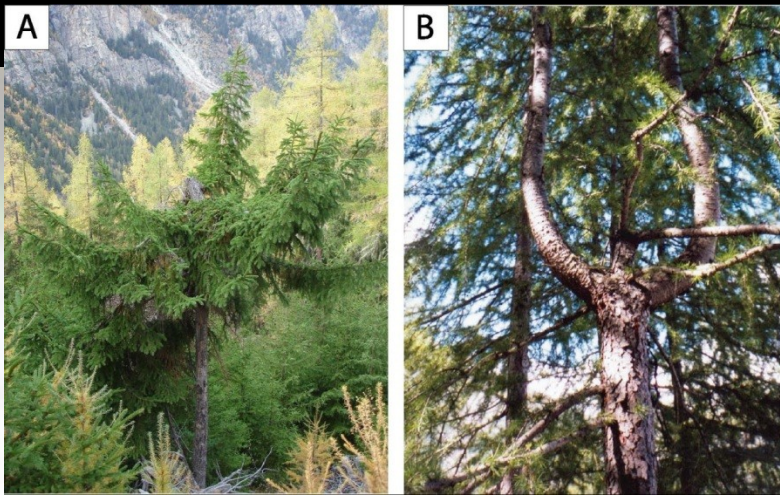
náhlé snížení šířky letokruhů

setnutí kmenu

obecné aspekty

- Náchylnější starší stromy než mladší (ztratily již pružnost)
- Ulomení špičky i po nárazu do spodní části kmenu: hula-hoop efekt
- Následuje růstový útlum
- Některé větve nahradí funkci špičky: candelabra tree, hammer shape
- Možnost tvorby TRD

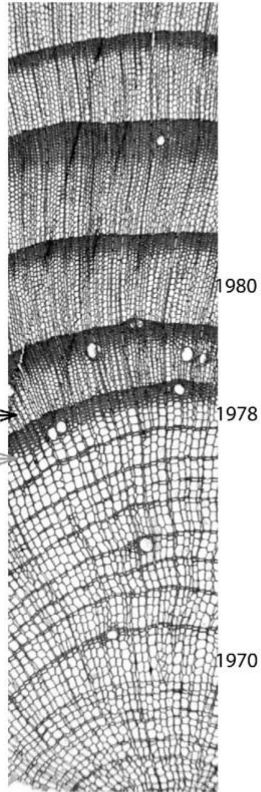

obnažení kořenů

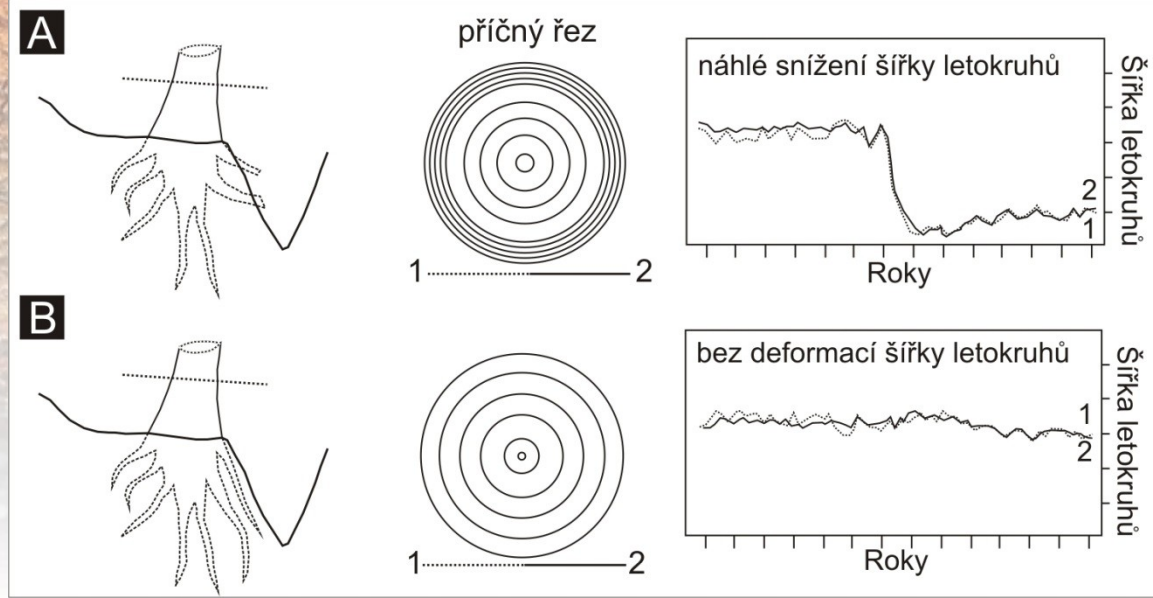
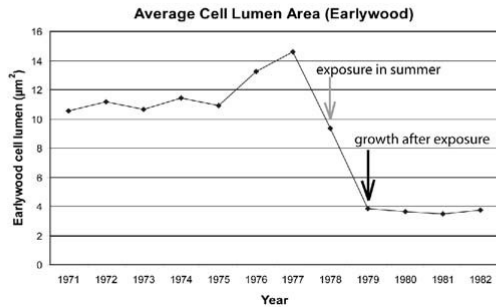
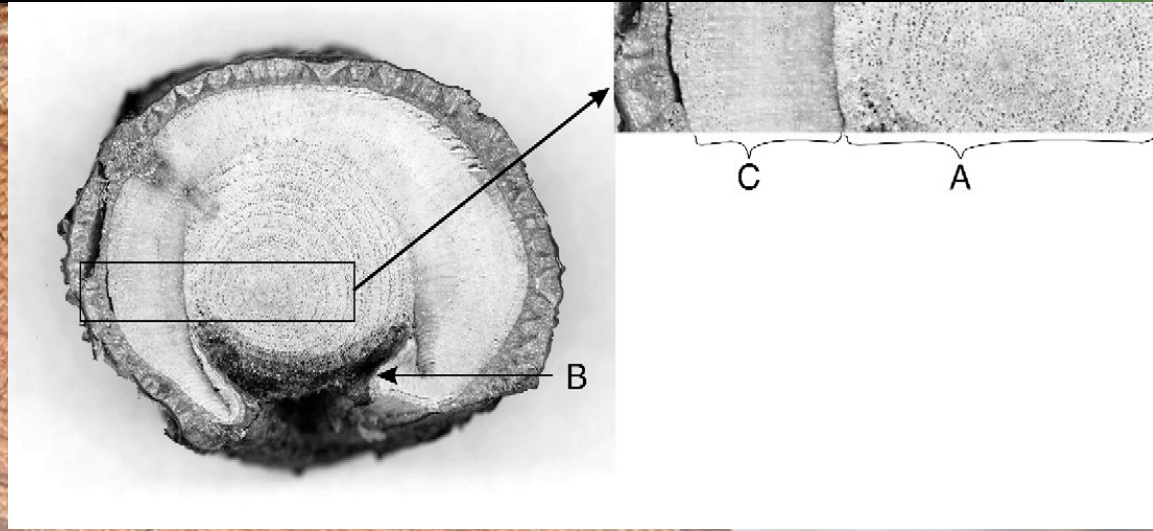
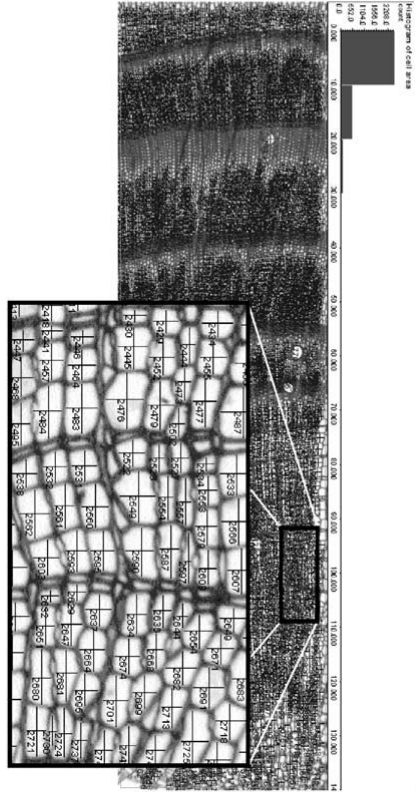
anatomické změny buněk

Root of *Larix decidua* Mill. exposed by a debris-flow event (1978, summer)

Micro section of annual rings

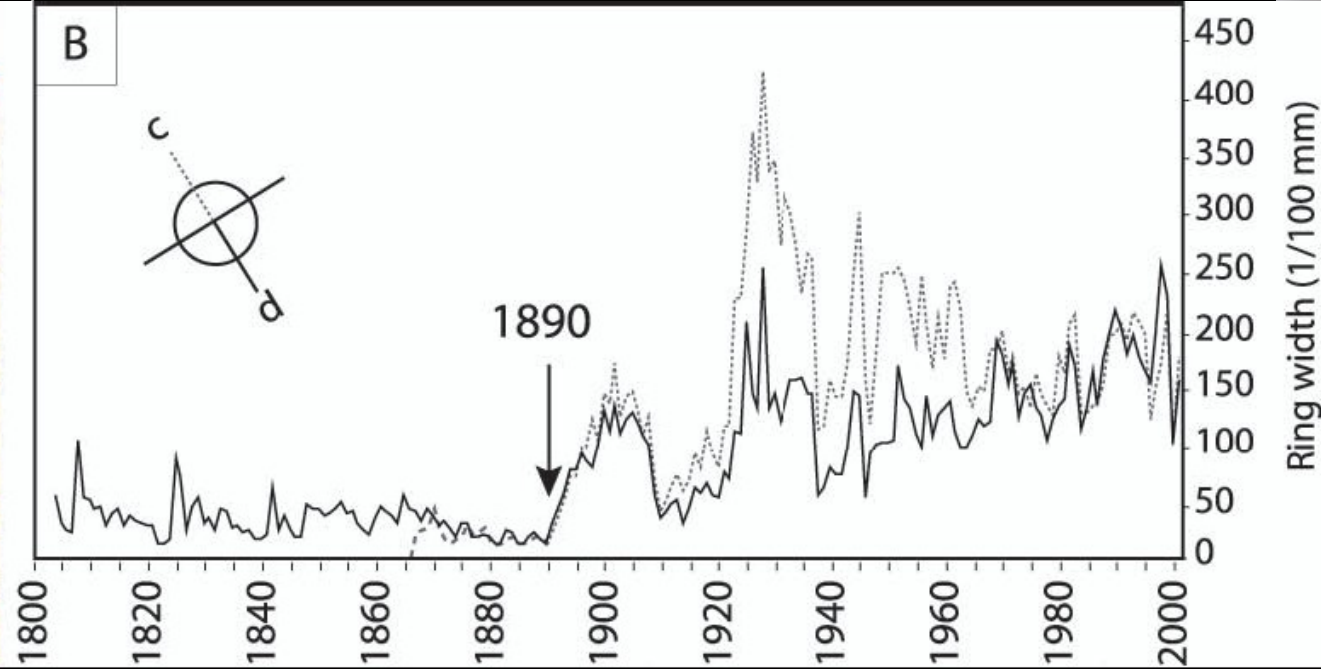
Automated cell size measurement

úmrtí sousedních stromů

následky

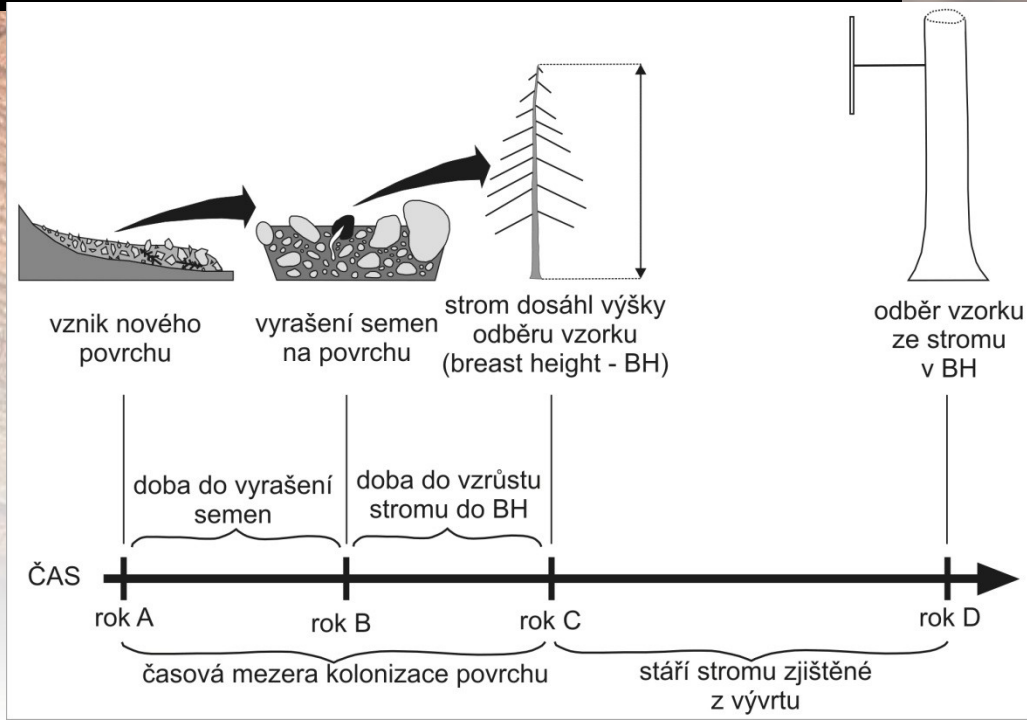
- zprostředkovaný vliv geomorologického procesu
- snížení kompetičního tlaku u přeživších jedinců
- více světla, živin, vody, prostoru
- strom reaguje zvýšením ročního přírůstku
- k nárůstu většinou nedochází okamžitě, ale s určitým zpožděním (i několik let)

kolonizace nového prostředí

aspekty

- Nutno znát přesné stáří stromů (počítat s výškovou redukcí, případně omezením způsobeném odběrem vzorků)
- Kolonizace volného prostoru může mít zpoždění (jednotky až desítky let)
- Důležité určit dobu mezi událostí a vyrašením nových stromů (nejobtížnější krok)
- Určení minimálního stáří události

základní principy dendrogeomorfologického výzkumu

1. vytipování lokality
2. podrobné geomorfologické mapování
3. výběr stromů pro odběr vzorků a odběr vzorků
4. laboratorní zpracování vzorků
5. chronologická rekonstrukce geomorfologických procesů
6. analýza příčinných faktorů vzniku procesů

Geomorfologické procesy řešené na KFGG

skalní řícení

blokovobahenní proudy

eroze

povodně

sesuvy

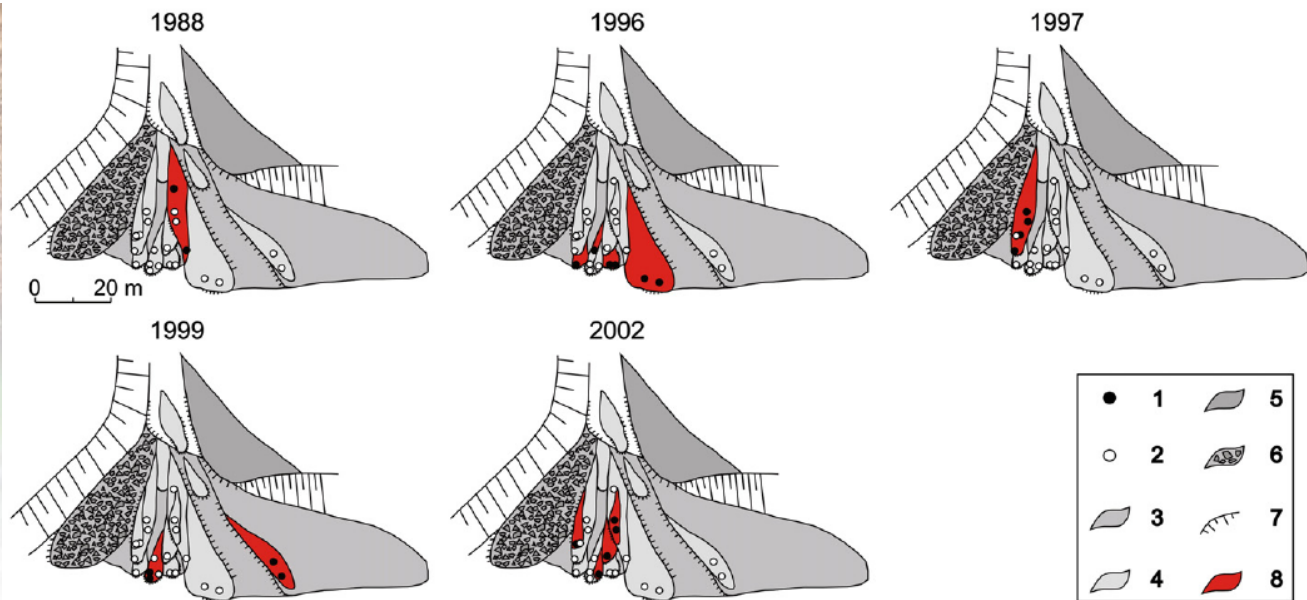
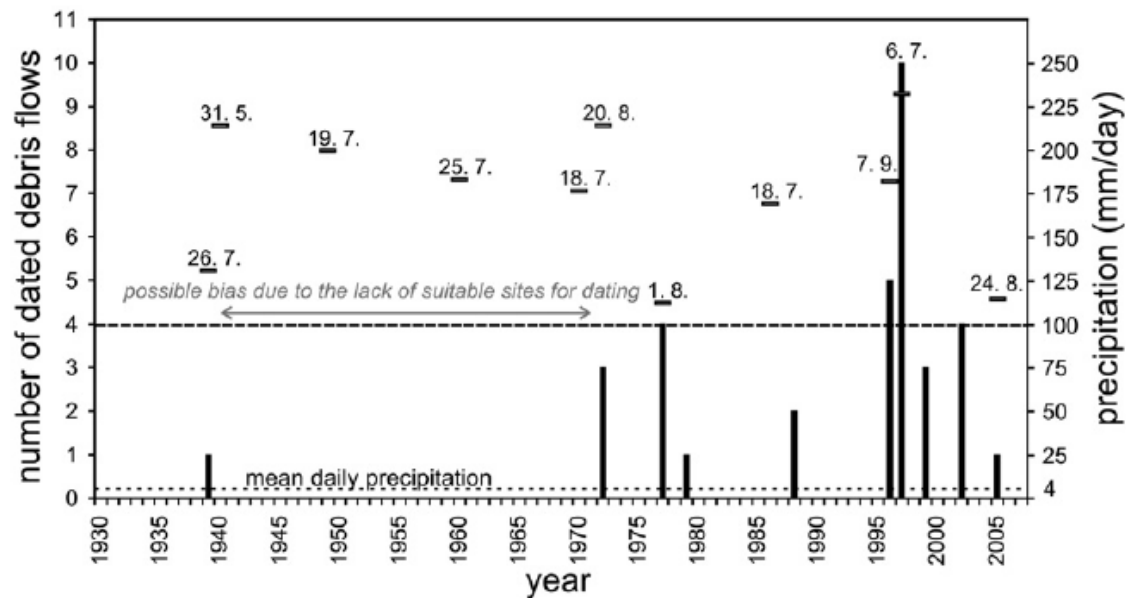
Blokovobahenní proudy

Chronologie a prostorovost v MSB

Blokovobahenní proudy

Chronologie a prostorovost v MSB

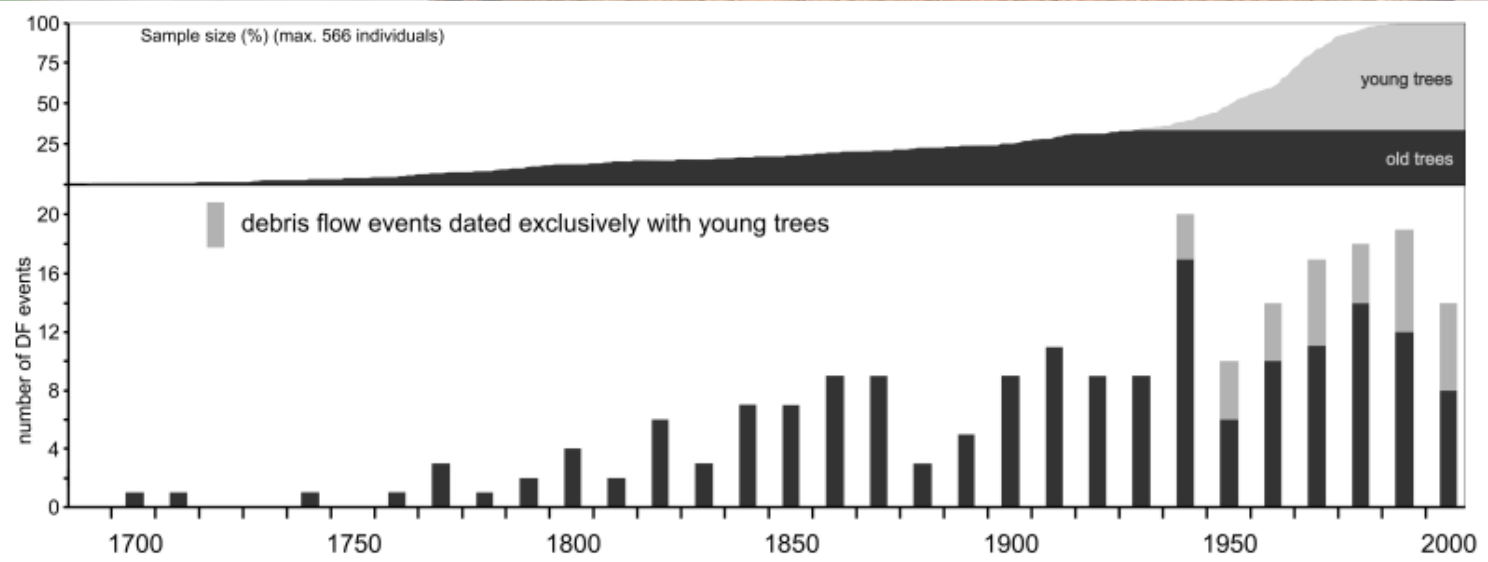
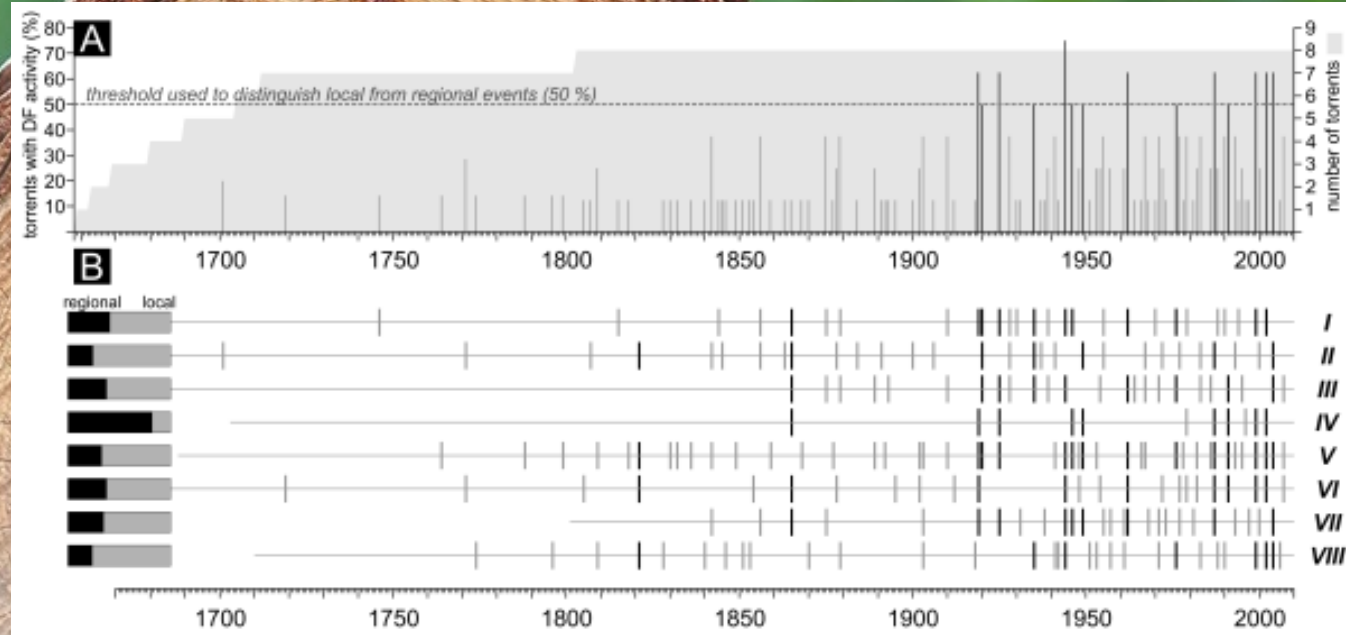
Blokovobahenní proudy

Regionální chronologie z Krymských hor

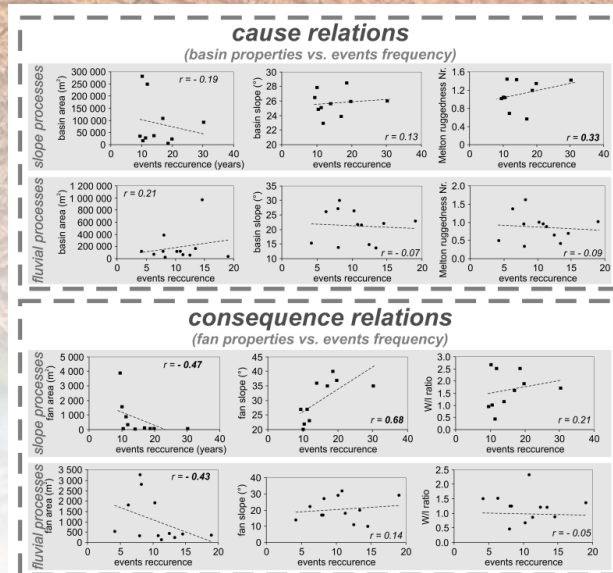
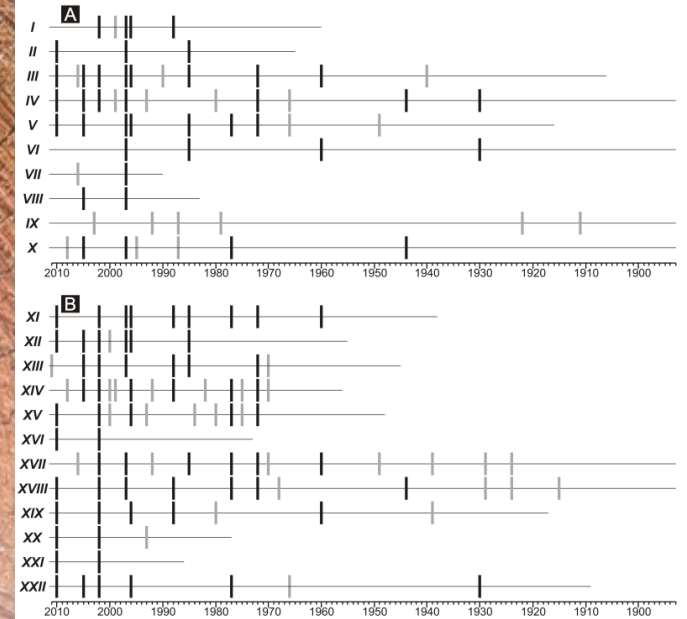
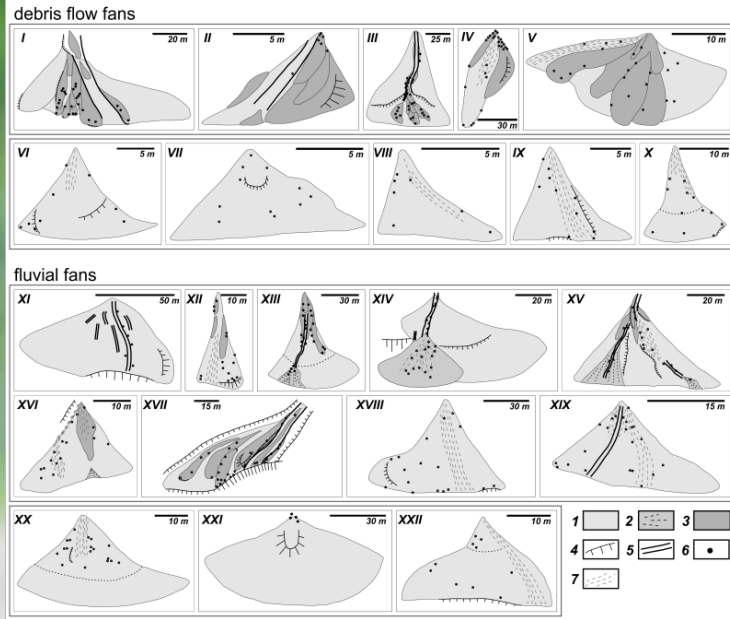
Blokovobahenní proudy

Regionální chronologie z Krymských hor

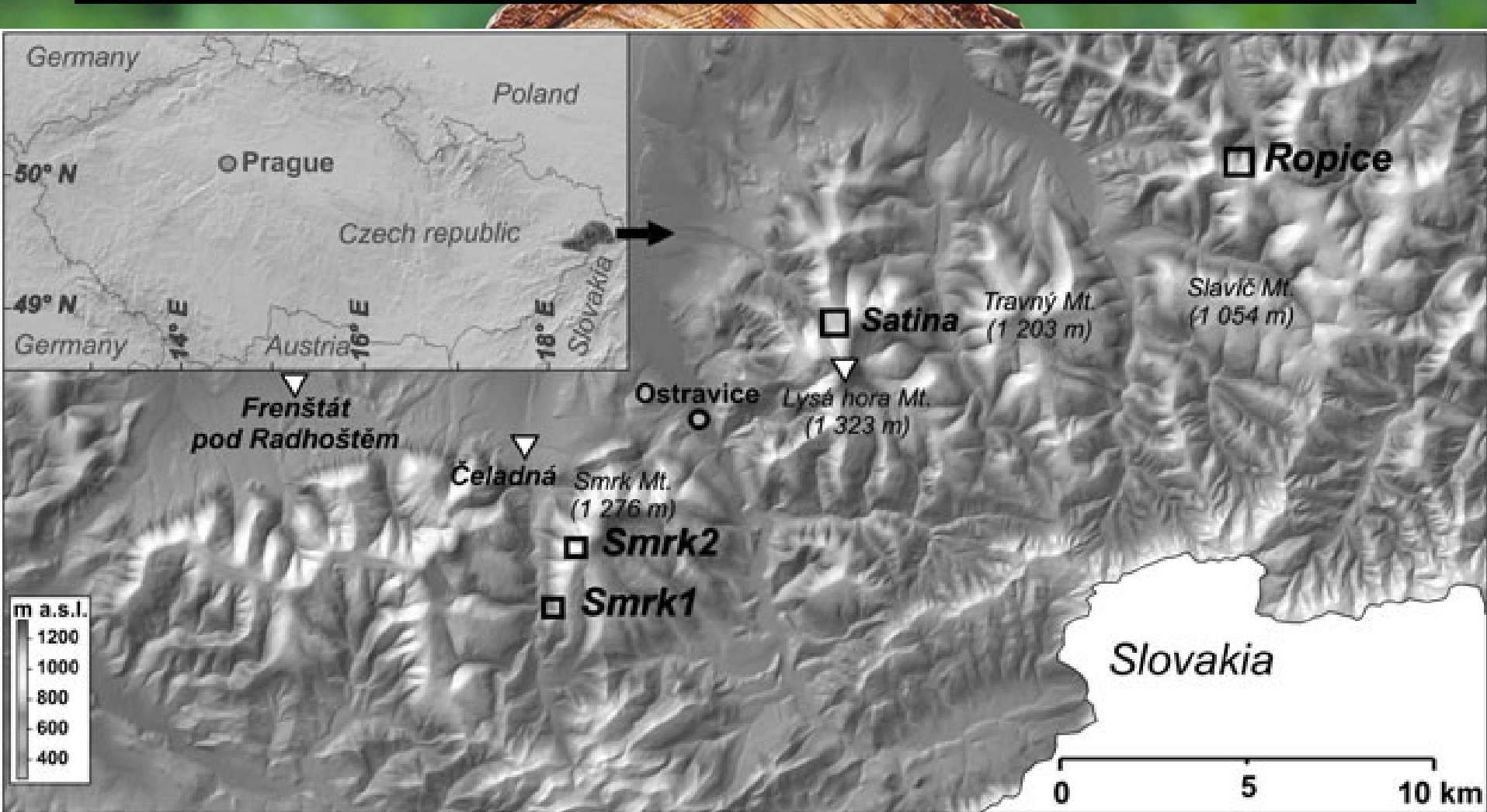
Náplavové kužely

Rekonstrukce historického vývoje napříč MSB

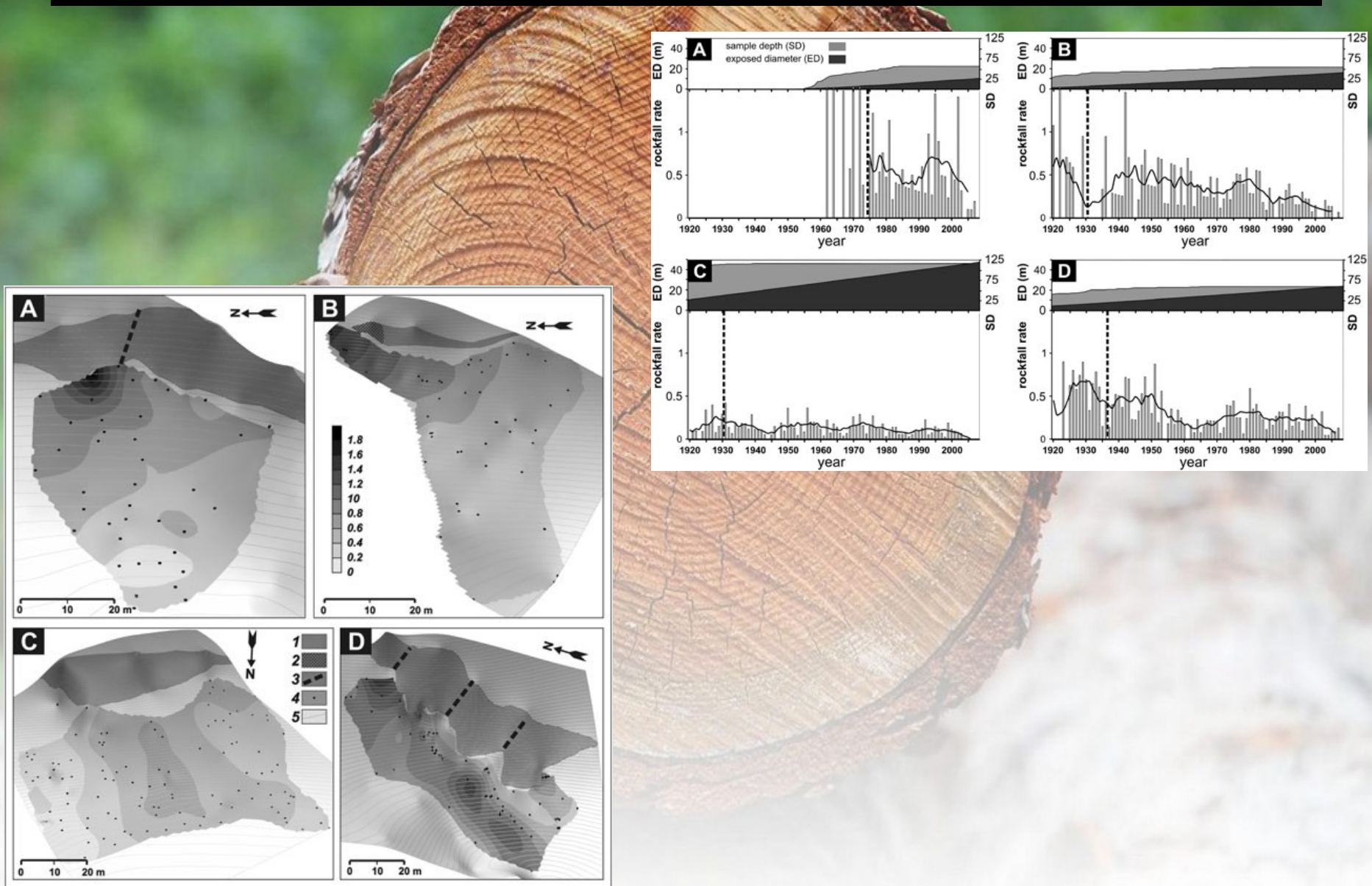
Skalní říční

Detailní analýza čtyř lokalit napříč MSB

Skalní řícení

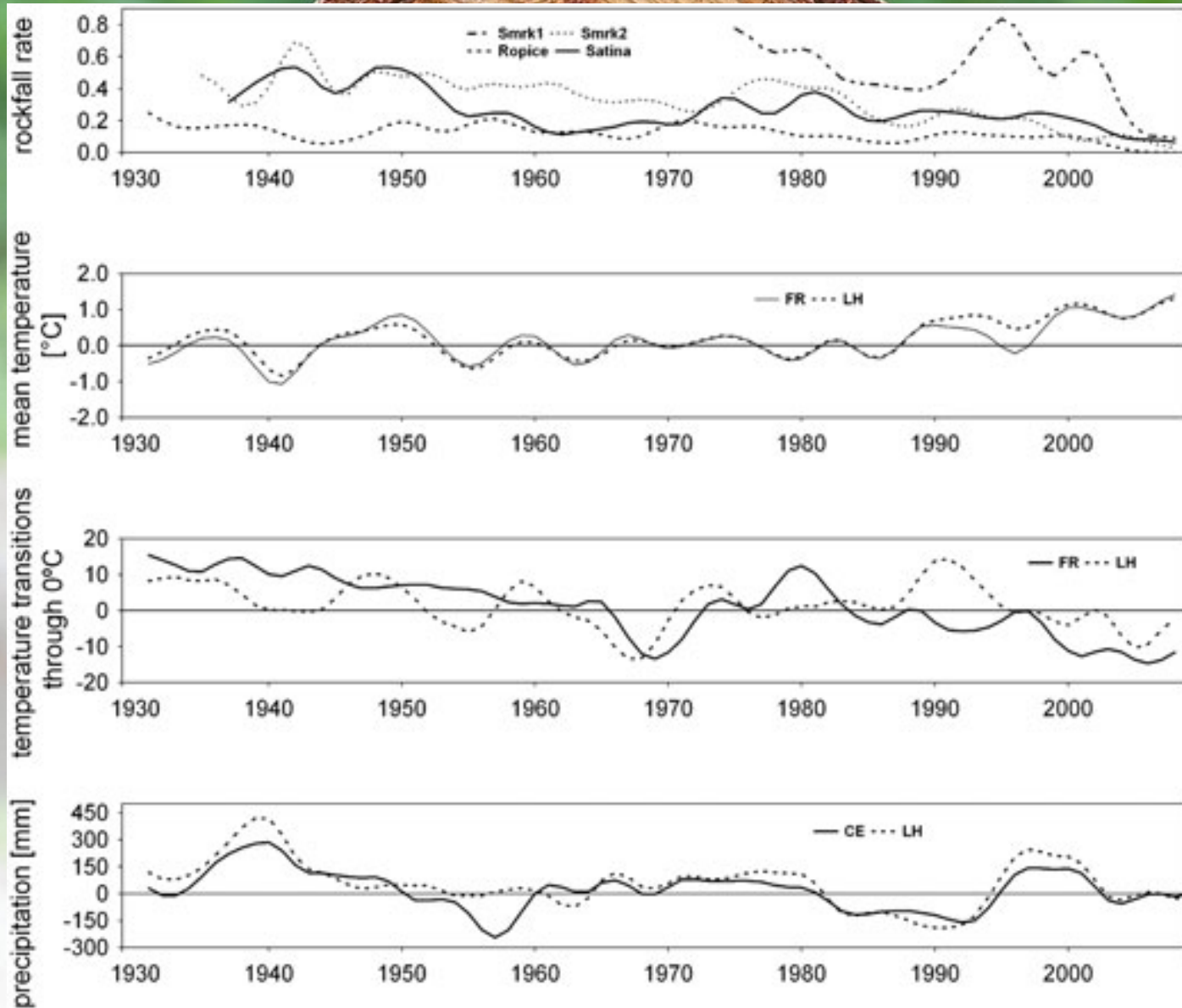
Chronologie a prostorovost

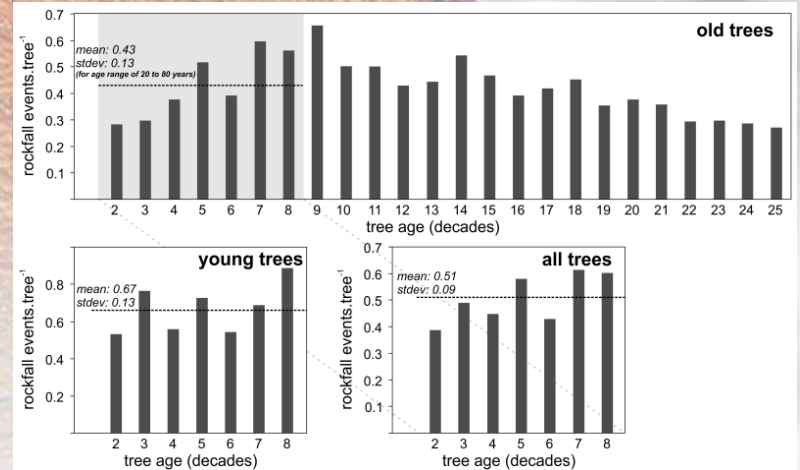
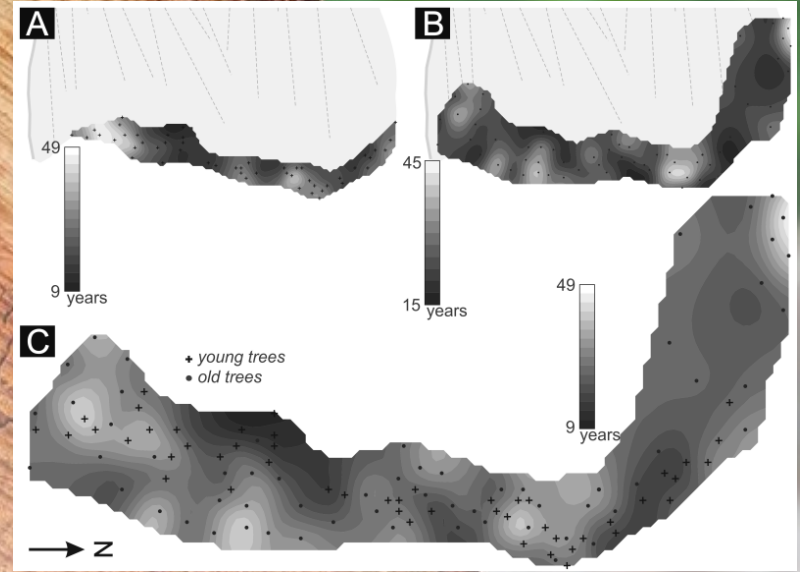
Skalní řízení

Řídící faktory

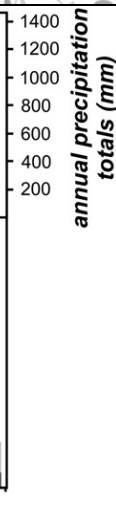
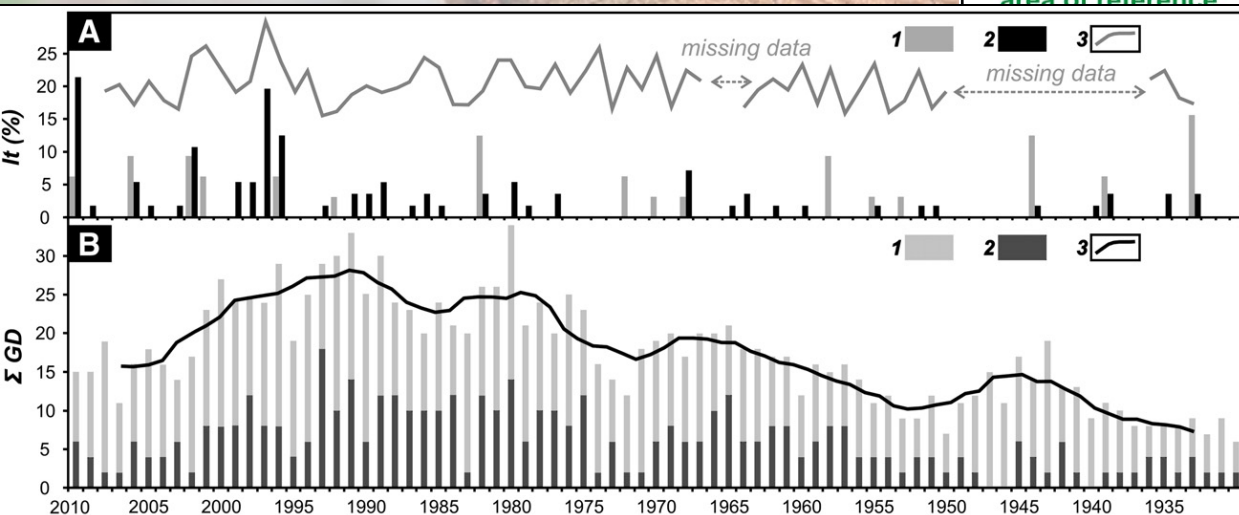
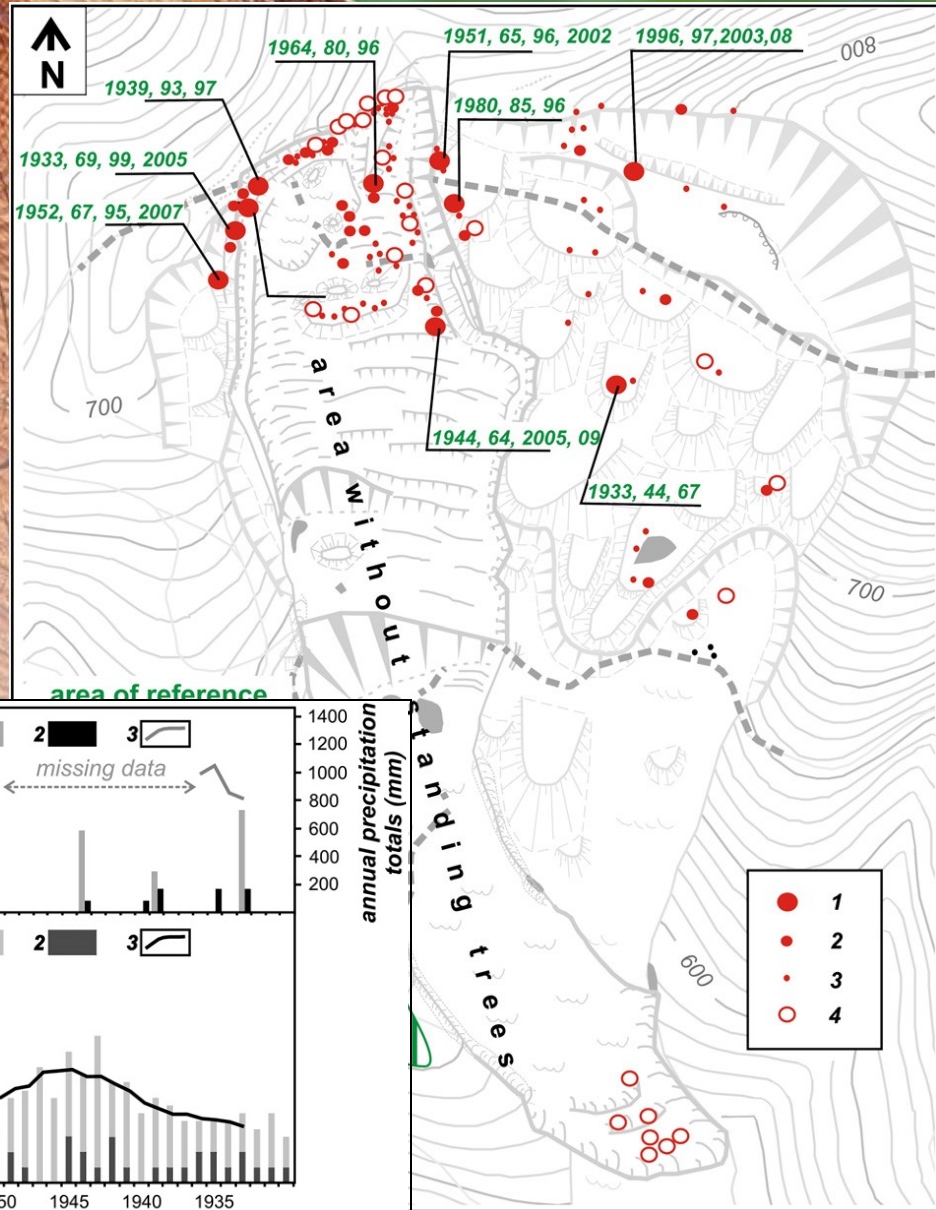
Skalní říčení

Prostorová rekonstrukce v Krymských horách

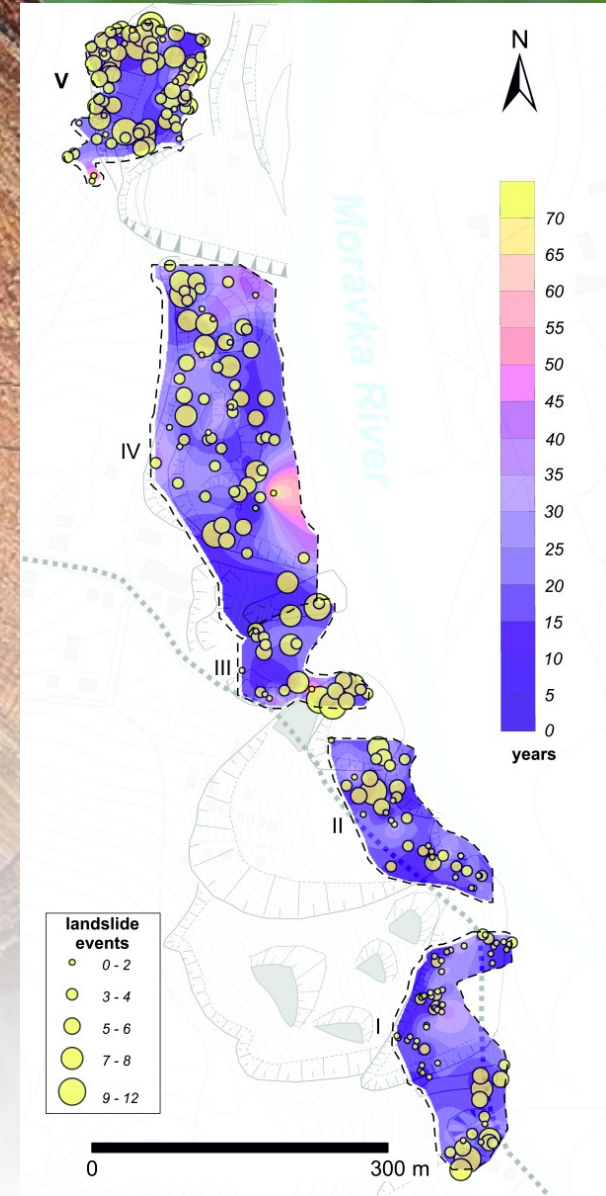
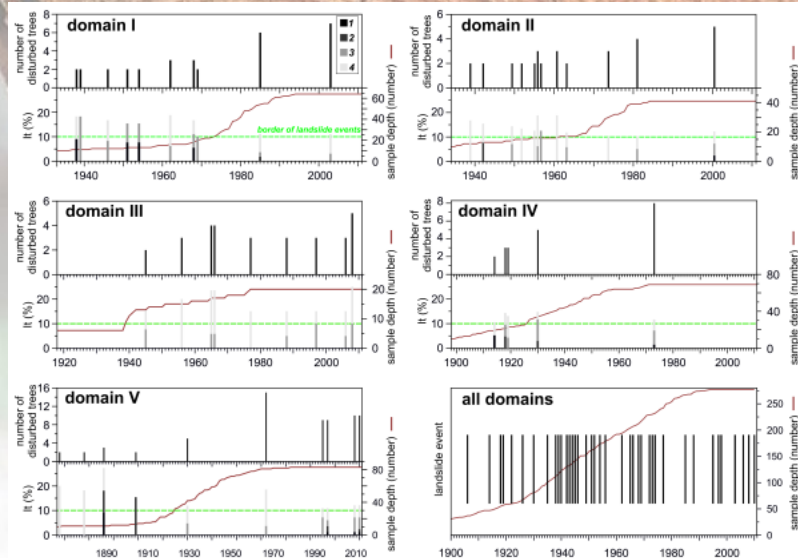
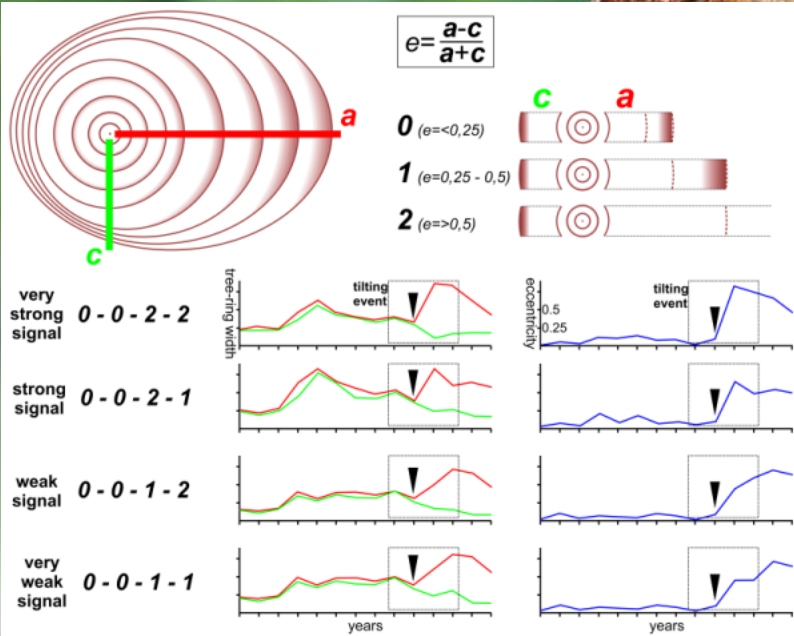
Sesuvy

rekonstrukce pohybů předcházejících katastrofické aktivaci

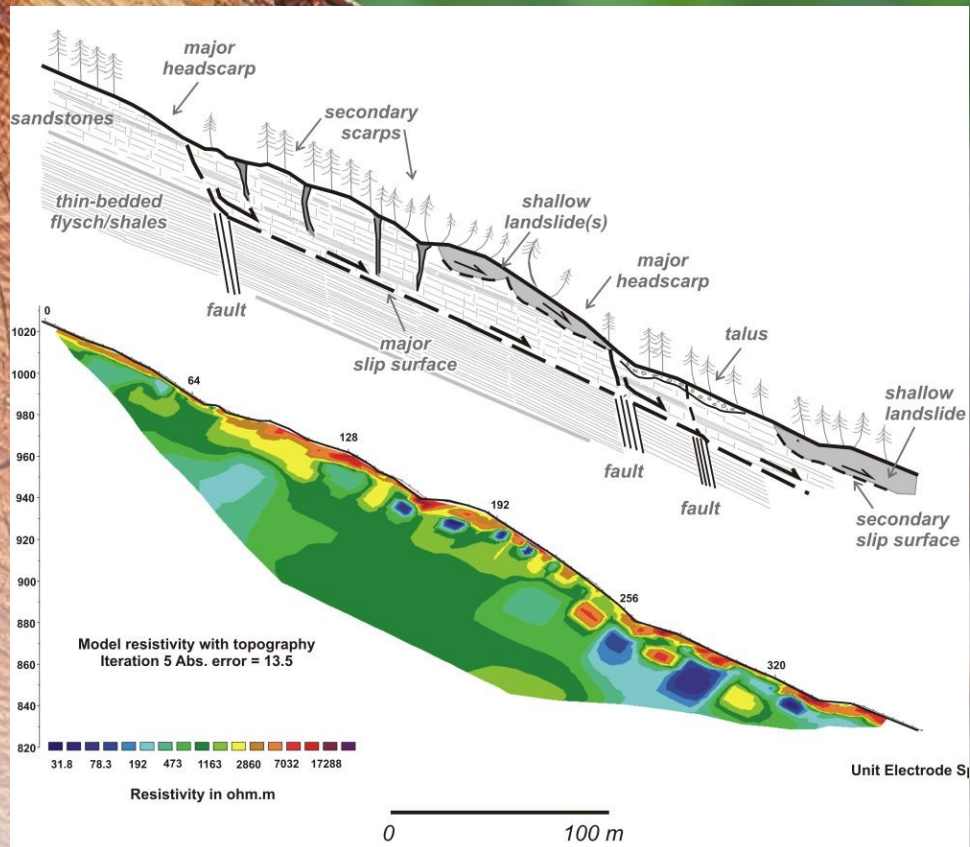
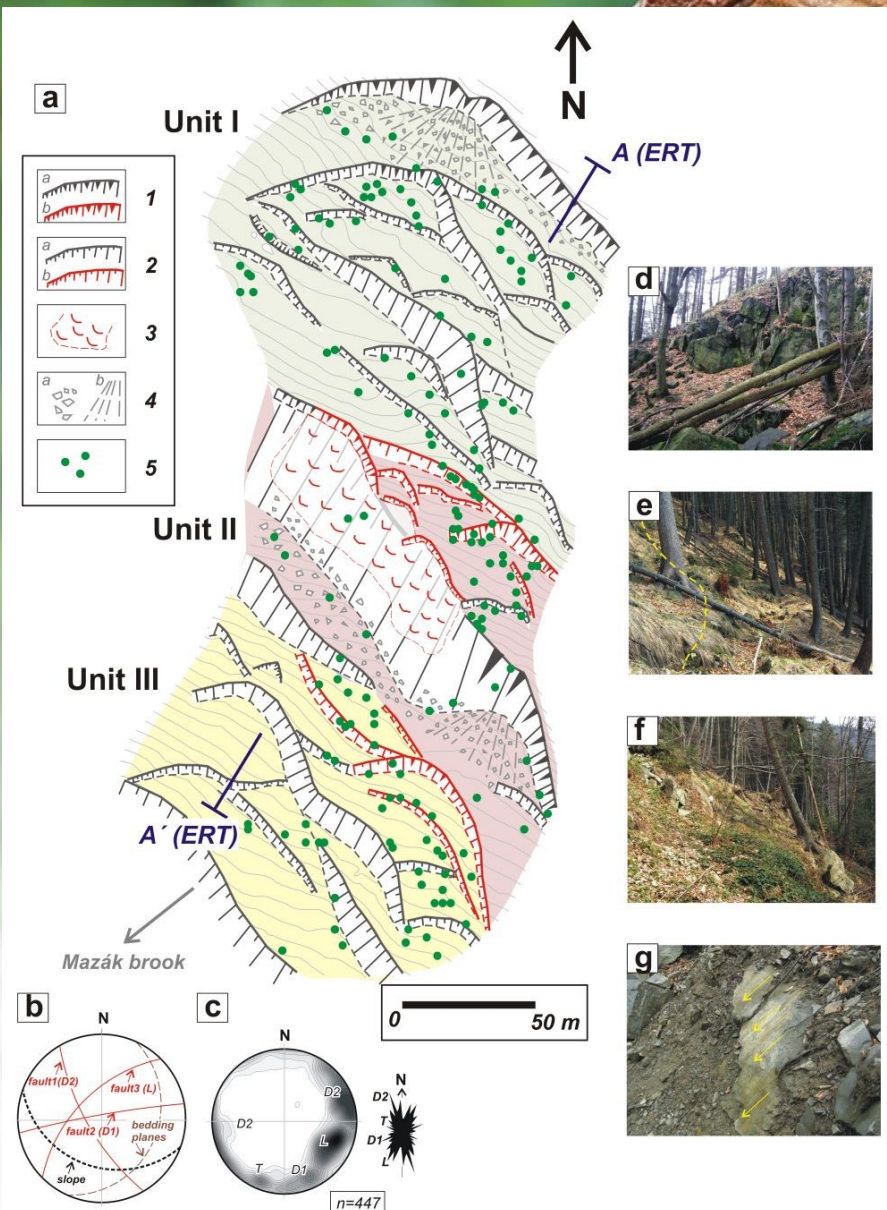
Sesuvy

vývoj nové metody extrakce sesuvného signálu z letokruhových řad

Sesuvy

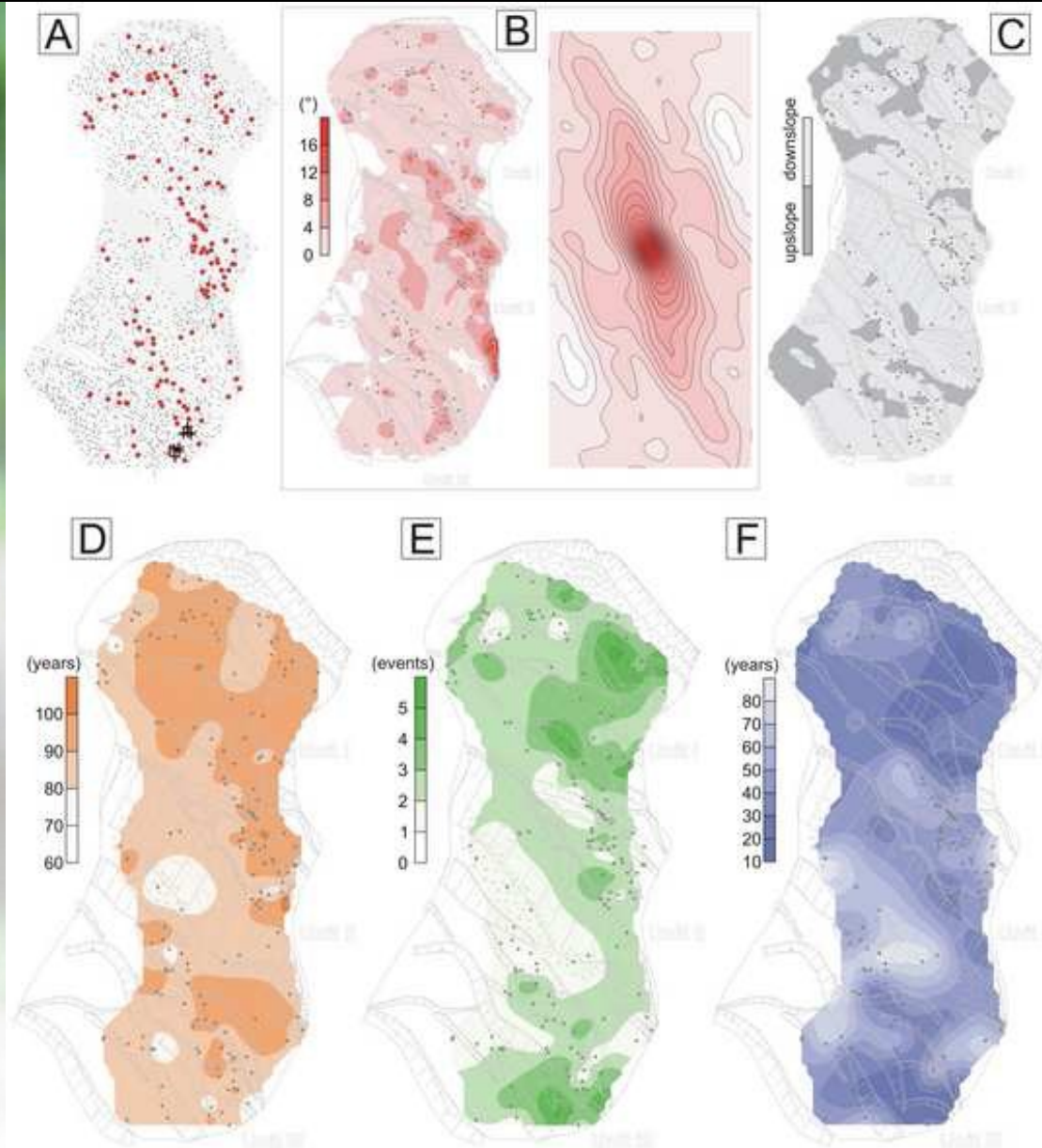
Detailní prostorová rekonstrukce sesuvných pohybů

analyzováno cca 1700 stromů

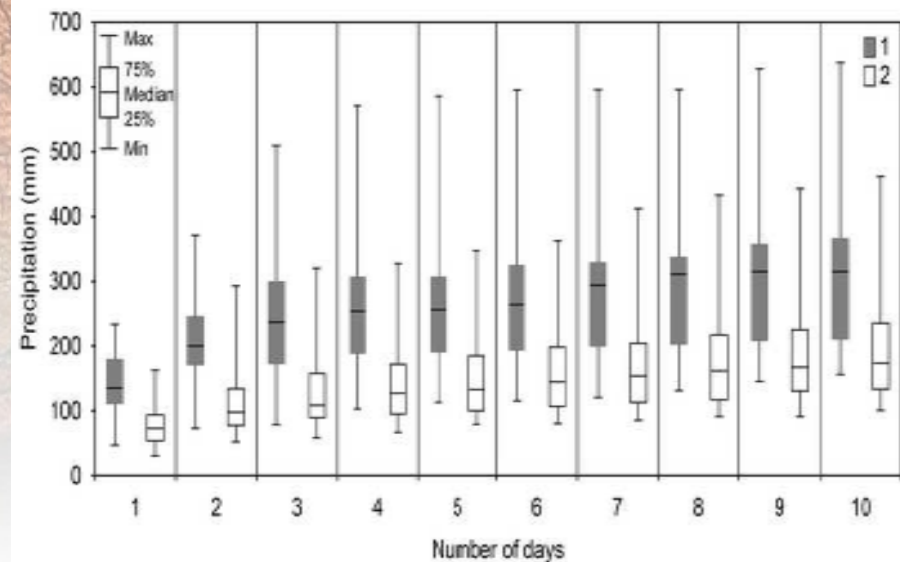
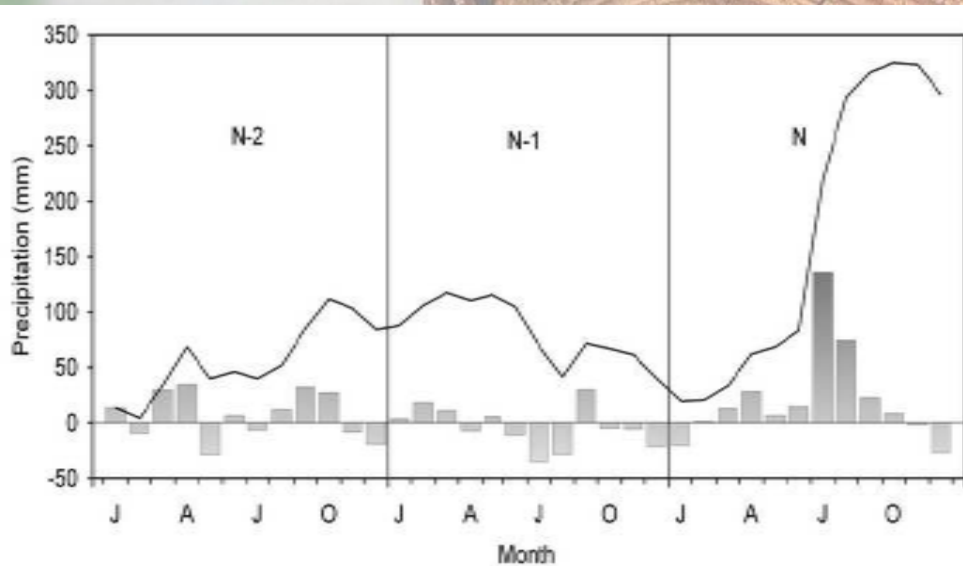
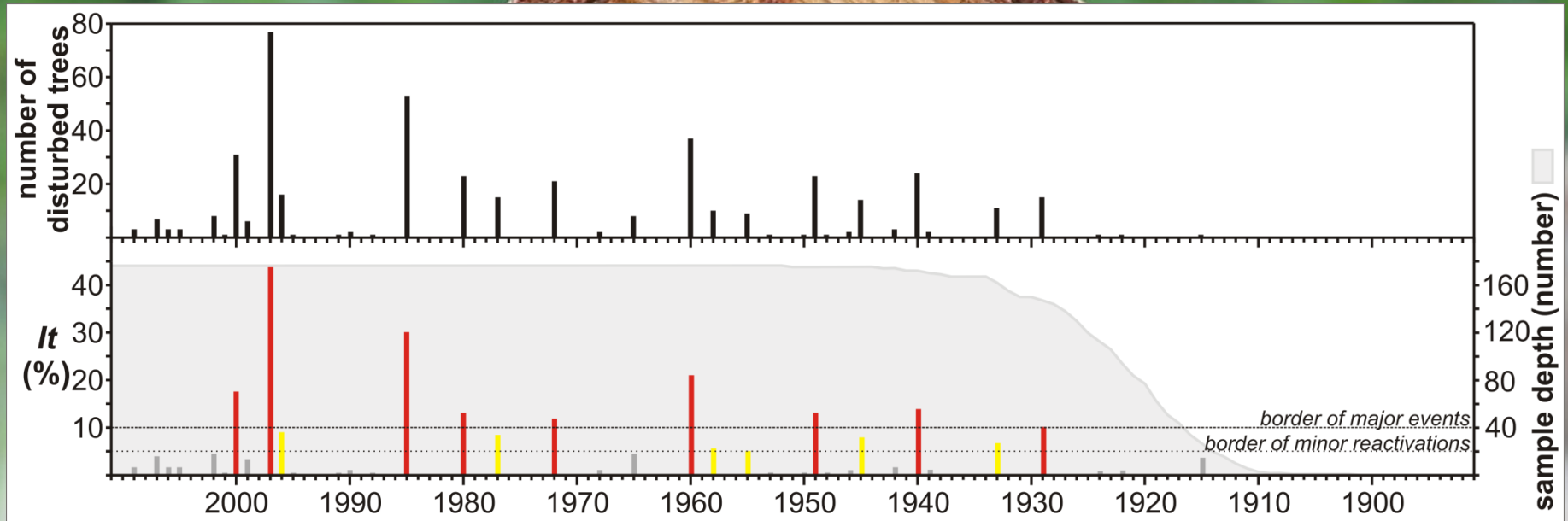
Sesuvy

Detailní prostorová rekonstrukce sesuvných pohybů

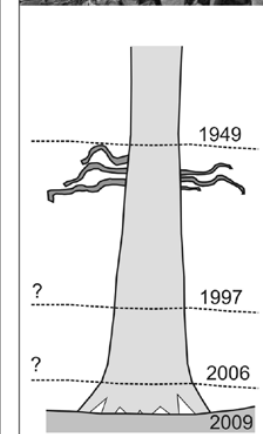
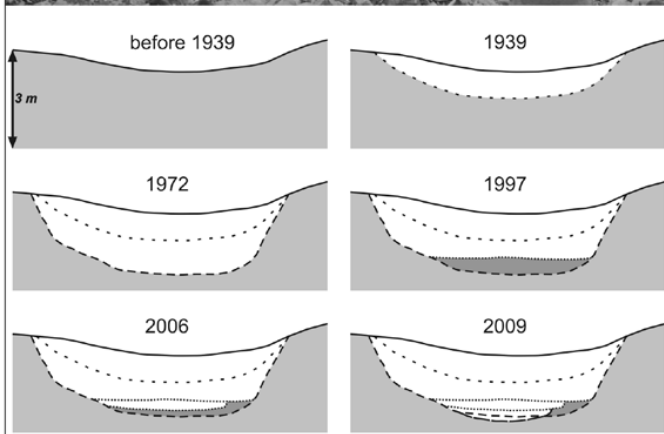
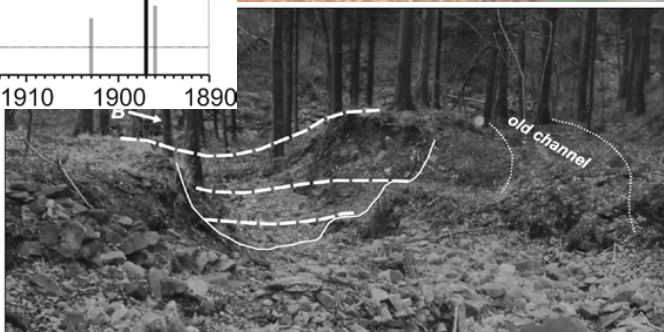
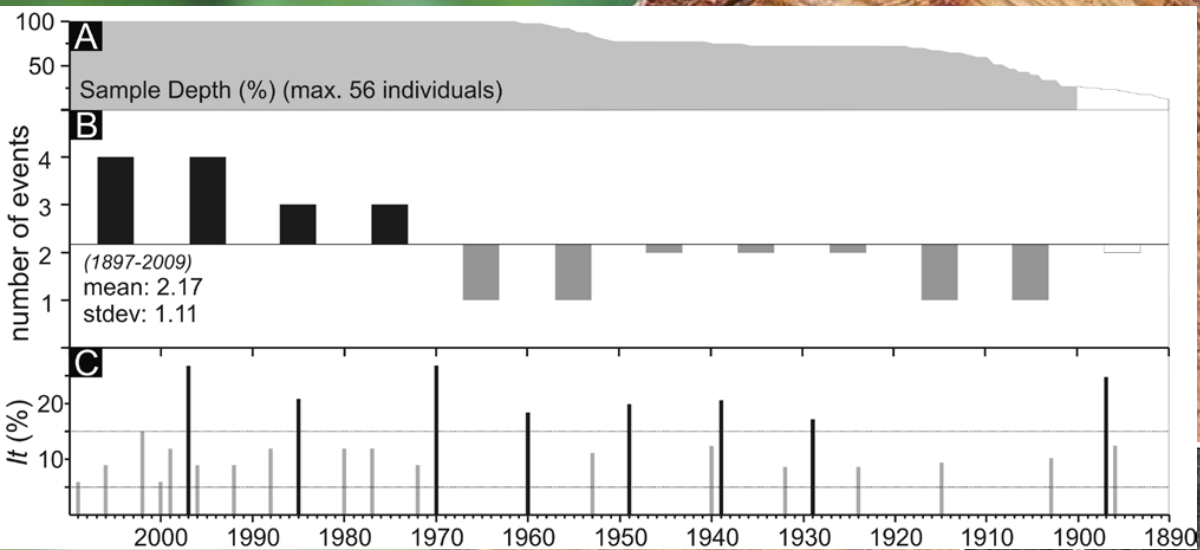
Sesuvy

Chronologie a řídící faktory

Povodně

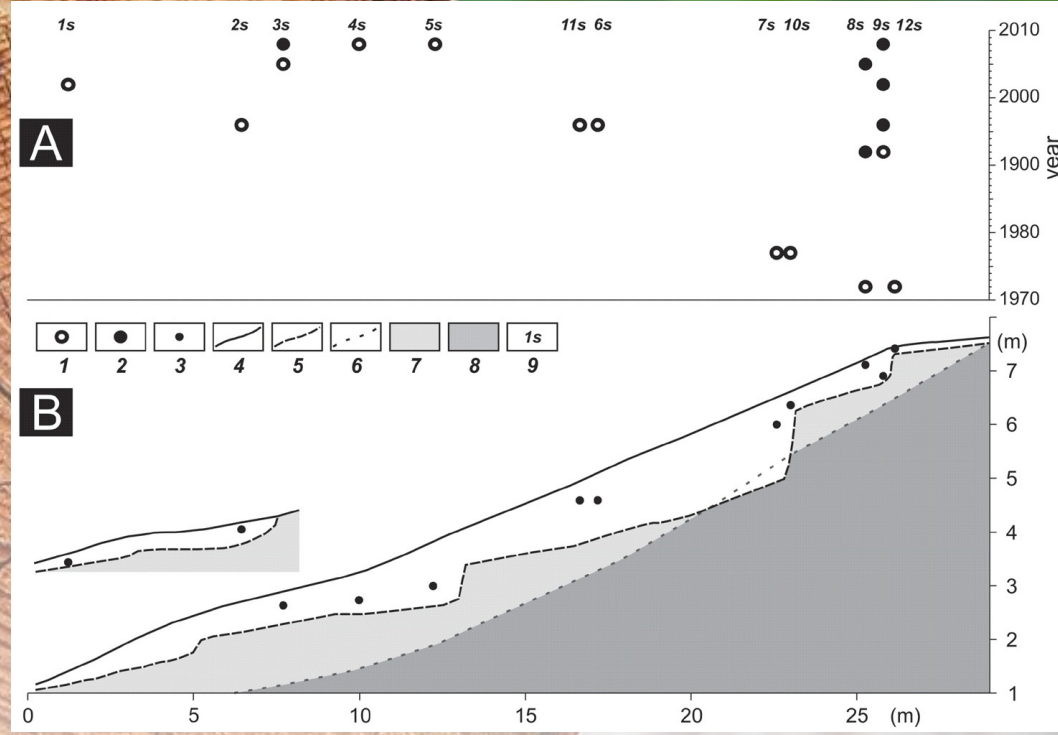
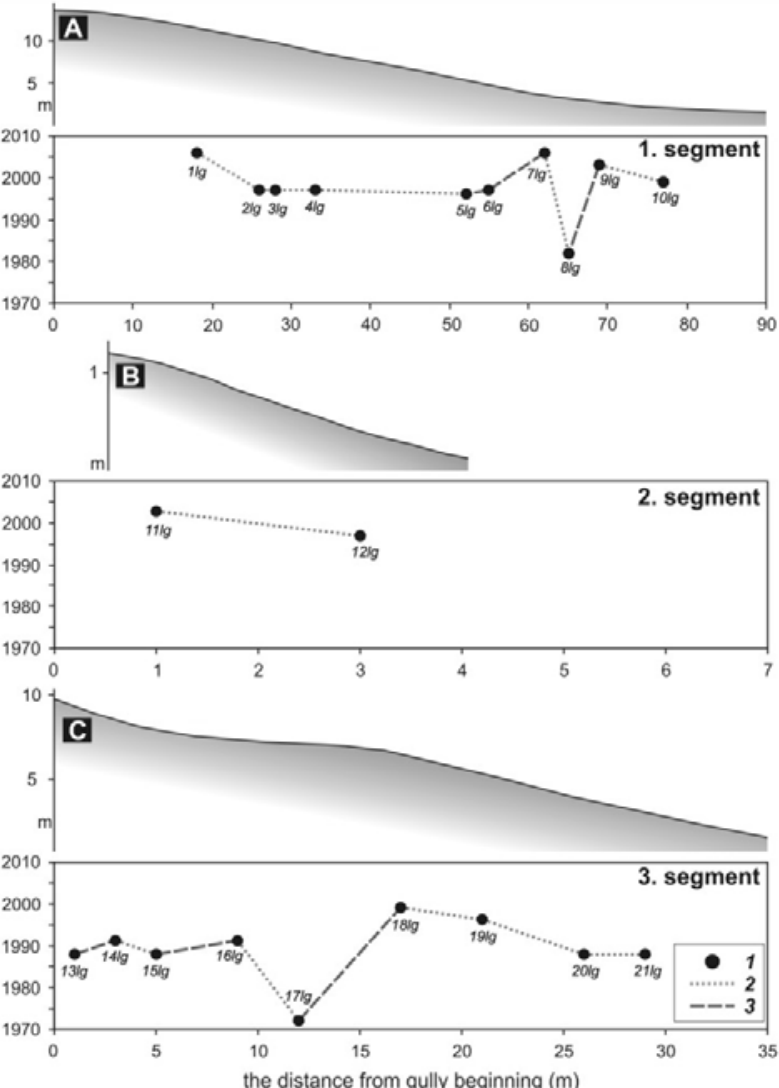
Chronologie a rekonstrukce vývoje příčného profilu koryta

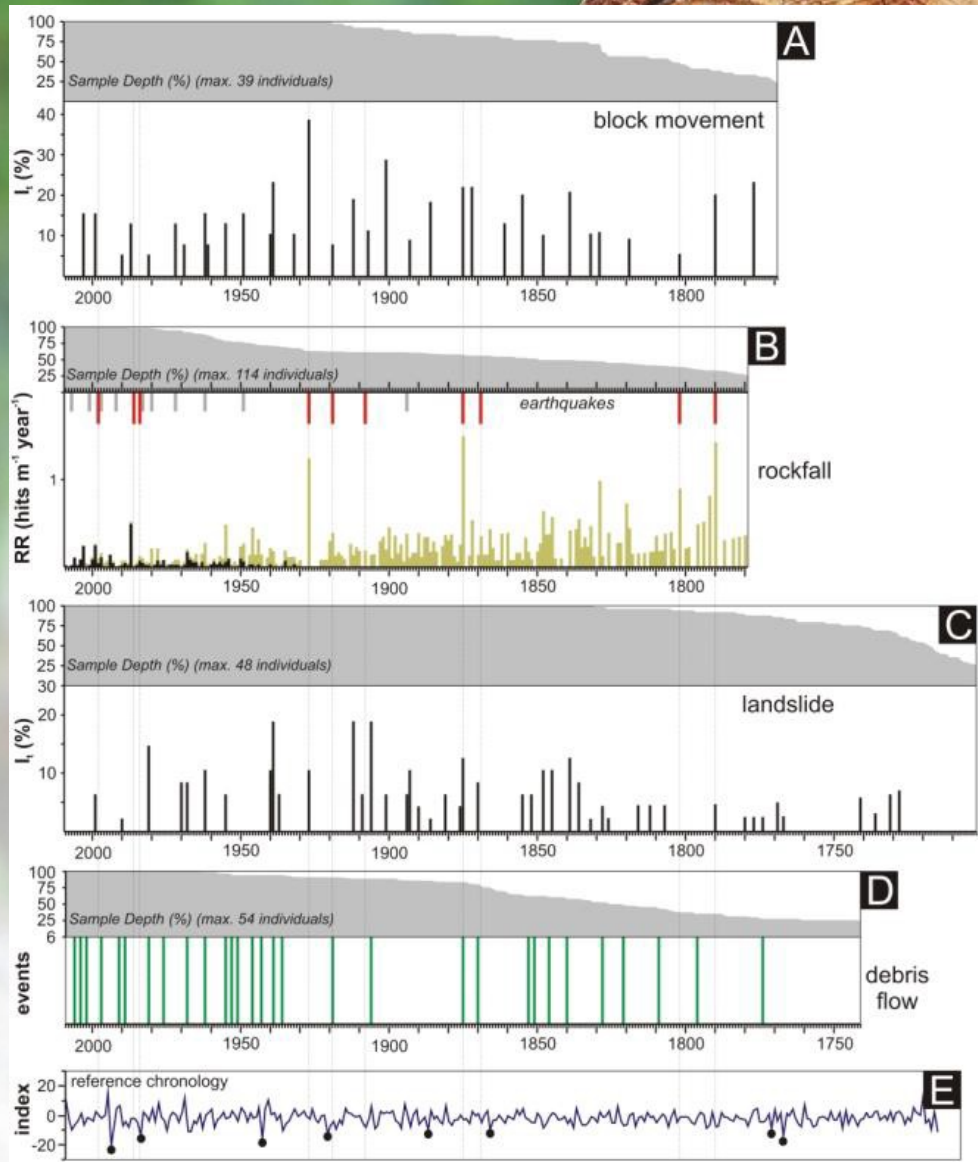

Stržová eroze

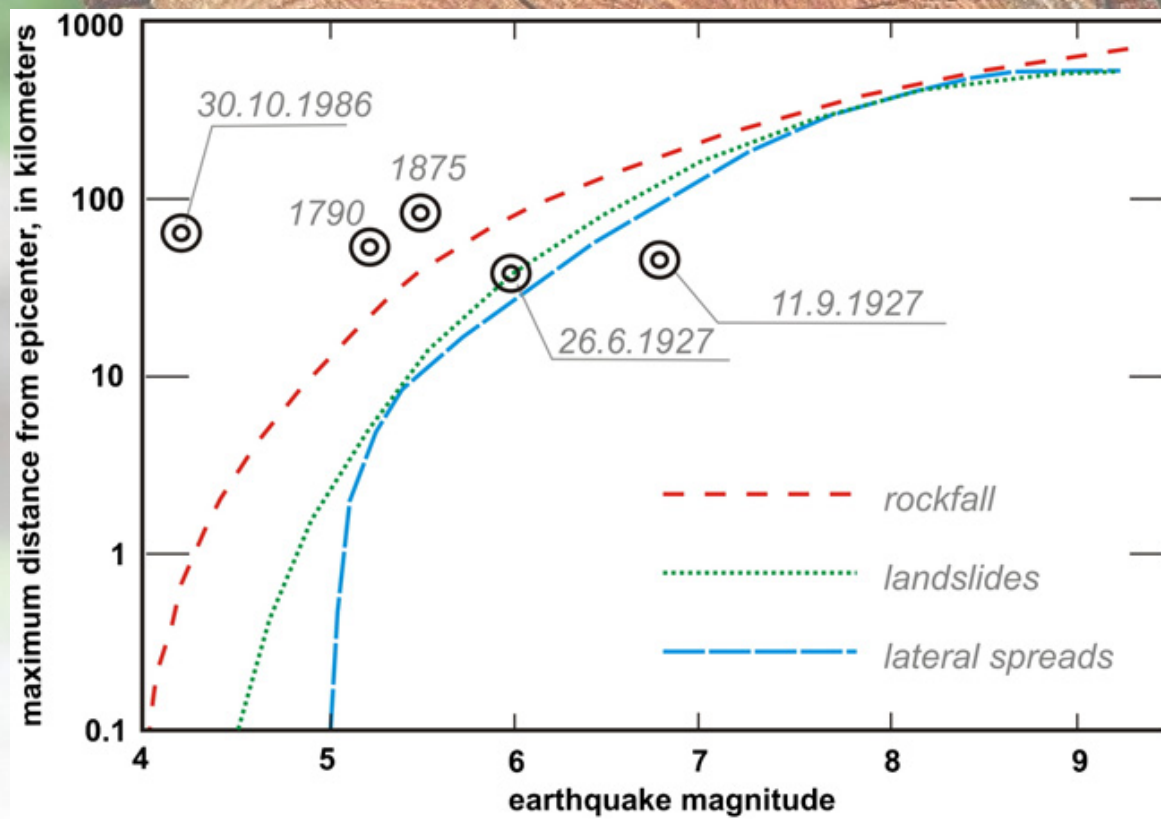
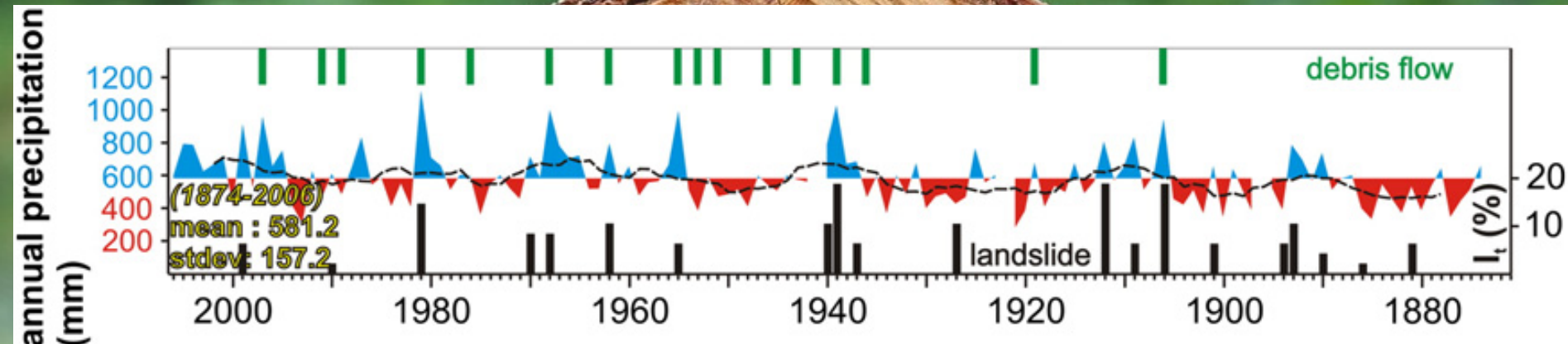
Chronologie

Multiprocesní analýza

Multiprocesní analýza

Potenciál pro další výzkum

Západní Anatólie

Rekonstrukce až 500 let starých sesuvných pohybů

Použité zdroje

- Šilhán, K., Pánek, T., (2010): Fossil and recent debris flows in medium-high mountains (Moravskoslezské Beskydy Mts, Czech Republic). **Geomorphology**, 124, 238–249.
- Šilhán, K., Brázdil, R., Pánek, T., Dobrovolný, P., Kašičková, L., Tolasz, R., Turský, O., Václavek, M., (2011): Evaluation of meteorological controls of reconstructed rockfall activity in the Czech Flysch Carpathians. **Earth Surface Processes and Landforms**, 36, 1898-1909.
- Šilhán, K., Pánek, T., Hradecký, J., (2012): Tree-ring analysis in the reconstruction of slope instabilities associated with earthquakes and precipitation (the Crimean Mountains, Ukraine). **Geomorphology**, 173-174, 174-184.
- Šilhán, K., (2012): Frequency of fast geomorphological processes in high-gradient streams: case study from the Moravskoslezské Beskydy Mts (Czech Republic) using dendrogeomorphic methods. **Geochronometria**, 39, 122-132.
- Šilhán, K., Pánek, T., Brázdil, R., Havlů, D., Dušek, R., Hradecký, J., (2013): Dating of bedrock landslide reactivations using dendrogeomorphic techniques: the Mazák landslide, Outer Western Carpathians (Czech Republic). **Catena**, 104, 1-13.
- Šilhán, K., Pánek, T., Hradecký, J., (2013): Implication of spatial distribution of rockfall reconstructed by dendrogeomorphological methods. **Natural Hazards and Earth System Sciences**, 13, 1817-1826.
- Šilhán, K., (2014): Chronology of processes in high-gradient channels of medium-high mountains and their influence on alluvial fans properties. **Geomorphology**, 206, 288-298.
- Šilhán, K., Pánek, T., Hradecký, J., Stoffel, M., (in review): Tree-age control on debris flow frequencies based on dendrogeomorphology: examples from a regional reconstruction in the Crimean Mountains. **Earth Surface Processes and Landforms**.
- Šilhán, K., Pánek, T., Turský, O., Brázdil, R., Klimeš, J., Kašičková, L., (in press): Spatio-temporal patterns of recurrent slope instabilities affecting undercut slopes in flysch: a dendrogeomorphic approach using broad-leaved trees. **Geomorphology**.
- Pánek, T., Šilhán, K., Tábořík, P., Hradecký, J., Smolková, V., Lenárt, J., Brázdil, R., Kašičková, L., Pazdur, A., (2011): Catastrophic slope failure and its origins: case of the May 2010 Girová Mountain long-runout rockslide (Czech Republic). **Geomorphology**, 130, 352–364.

vytipování lokality a procesu blokovobahenní proudy

vytipování lokality a procesu

Skalní říční

vytipování lokality a procesu

Kužely – fluvialní procesy

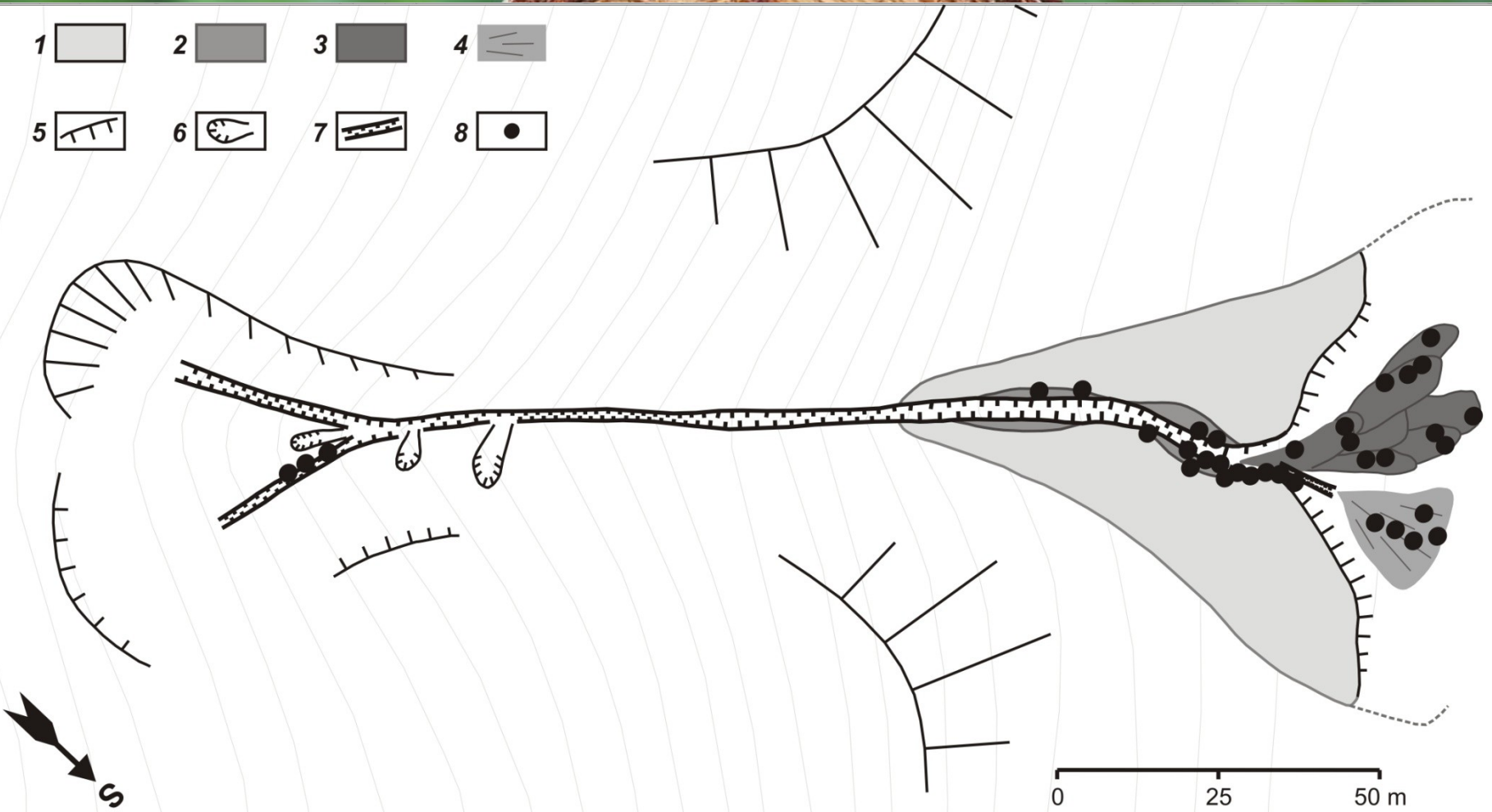

podrobné geomorfologické mapování

- Účelové mapování
- Zaměření na akumulční a erozní formy reliéfu jejichž vznik evidentně ovlivnil přítomné stromy
- Zaznamenání pozice ovlivněných stromů
- Využití GPS mapování a podrobného geodetického zaměření forem a stromů

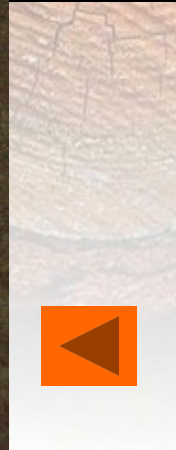
podrobné geomorfologické mapování

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8

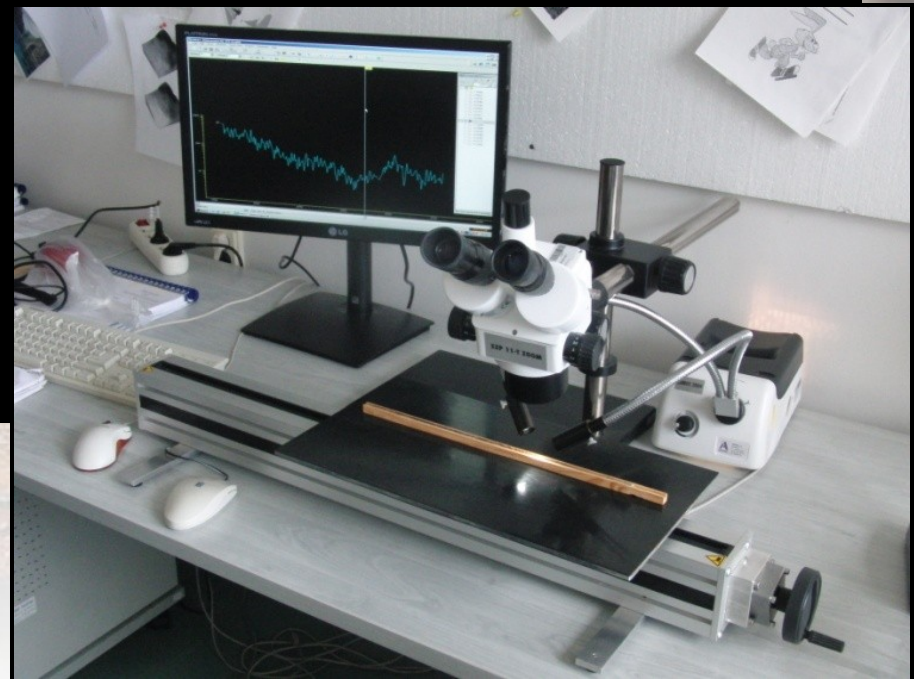
výběr stromů pro odběr vzorků a odběr vzorků

- podle pozice v geomorfologické mapě
- podle míry jejich ovlivnění geomorfologickým procesem
- jeden z nejdůležitějších kroků
- různé metody odběrů
- nutné zaznamenat vlastnosti vzorkovaných stromů i odebraných jader

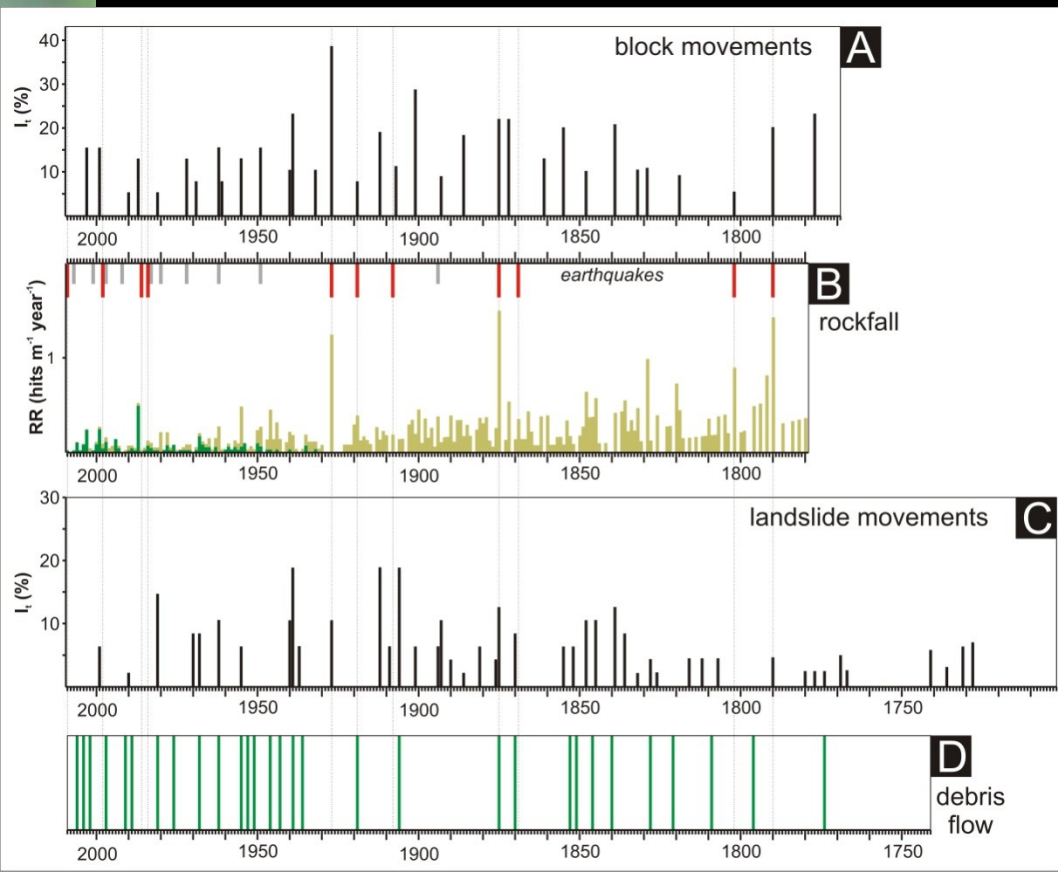
laboratorní zpracování vzorků

- celá škála postupů vycházejících z dendrochronologických metod
- úprava a příprava vzorků
- statistické zpracování

chronologická rekonstrukce geomorfologických procesů

- Nutná znalost specifických reakcí stromů na různé geomorfologické procesy
- Složitý proces kombinující různé přístupy

analýza příčinných faktorů vzniku procesů

- srážkový režim
- teplotní režim
- seismická aktivita
- extrémní meteorologické události
- Antropogenní zásahy

